

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1922. Första kammaren. Nr 31.

Onsdagen den 10 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående sättet för likviderande av förfallen skuld å statslån till Östra centralbanans järnvägsaktiebolag.

Vad utskottet i detta utlåtande hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 17, i anledning av väckt motion med förslag till lag om vissa inskränkningar i avseende å tiden för arbetets förläggning i bagerier och konditorier, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förkortning av tiden för vissa arrenden. *Om förkortning av tiden för vissa arrenden.*

I en till riksdagen den 10 mars 1922 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 184, hade Kungl. Maj:t, under återopande av bifogat utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen medgiva, att förre länsmännen A. O. Ryman och A. Welin finge, utan skyldighet att till kronan erlægga skadestånd, den 14 mars 1924 frånträda den förre arrendet av kronoegendomen 1/2 mantal Ärla nr 1 i Sköllersta socken och den senare arrendet av kronoegendomen 1/2 mantal Kumla nr 4 i nämnda socken, båda egendomarna i Örebro län.

Utskottet hade i det föreliggande utlåtandet, under uttryckligt betonande att ett bifall till propositionen icke finge anses prejudicerande för framtiden, hemställt, att förevarande proposition måtte av riksdagen bifallas.

Om förkort-
ning av tiden
för vissa
arrenden.
(Forts.)

Reservation hade avgivits av herrar *Nilsson* i Tånga, *Boberg*, *Ingeström*, *Sjöblom*, *Hagfält* och *Eriksson* i Ljusdal, som ansett, att utskottets utlåtande bort hava följande lydelse:

"Ett bifall till förevarande framställning skulle otvivelaktigt innebära ett avsteg från de principer, som hittills varit för riksdagen ledande vid avgörandet av ärenden rörande mellan kronan och enskilda träffade avtal. Ehuru vissa särskilda förhållanden i de föreliggande fallen åberopas, kan utskottet dock icke finna dessa vara av beskaffenhet att böra föranleda till avvikelse från dessa principer.

Med hänsyn härtill och de konsekvenser ett bifall synes kunna medföra, får utskottet alltså hemställa, att riksdagen må avslå Kungl. Maj: ts förevarande proposition."

Herr *Boberg*: Herr greve och talman! Inom jordbruksutskottet rådde beträffande denna fråga mycket delade meningar. Vid den första omröstningen stodo åtta röster mot åtta, och om vid den slutliga omröstningen den förseglade sedeln varit en jaröst i stället för en nejöst, skulle utskottets utlåtande blivit detsamma som nu är reservanternas och tvärtom.

Saken förhåller sig nämligen så, att dessa två länsmän, varom det är fråga, skulle, då de frånträdde sina befattningar, också lämna sina boställen, som skulle indragas till kronan. De anhöllo då att få optionsrätt, men denna rätt nekades dem. Länsmansboställena måste utarrenderas på offentlig auktion, och det visade sig då, att de själva stannade för de högsta anbudena. Sedan kom lågkonjunkturen. Nu anse de, att vad de betala i arrende är för högt. Därför hava de ingått till Kungl. Maj:t med anhållan att antingen få arrendesummorna nedsatta till något mer än hälften för den ene och till hälften för den andre eller också att de måtte befrias från arrendena från och med viss dag år 1924. Domänstyrelsen, som hörts i frågan, har varit tveksam angående saken men dock ansett, att så behjärtansvärda skäl talade för densamma, att domänstyrelsen slutligen medgivit, att de skulle bliva befriade från sina arrenden. Statskontoret har också varit tveksamt, men även detta ämbetsverk har gått in på, att de skola bliva befriade från arrendena. Kungl. Maj:t har, stödd på uttalandena från domänstyrelsen — där dock en byråchef var av skiljaktig mening och reserverade sig mot beslutet — och statskontoret, tillstyrkt deras ansökning. Det har också majoriteten av jordbruksutskottet gjort, men har såsom synes sagt i sitt utlåtande, att det skedde under uttryckligt betonde av att "ett bifall till propositionen icke finge anses prejudicerande för framtiden". Nu är frågan, om inte ett sådant beslut som detta i alla fall kommer att bliva ett prejudicerande exempel, ty även om majoriteten inom utskottet på förhand förklarat, att beslutet icke får betraktas såsom sådant, så kan majoriteten likväl icke därigenom förhindra, att det kommer att betraktas så samt sålunda få rätt så vittgående följder.

Nu säger man, att dessa länsmän varit gamla statstjänare och att man därför bör taga hänsyn till dem. Ja, detta må vara riktigt. Men de

hava haft sin lön under den tid, de tjänade staten, och då de avgingo som statstjänareingo de pension. Om vanliga civila personer ropat in dessa gårdar vid arrendeauktionen, icke tror jag, att de sedan blivit befriade från arrendena, därför att tiderna förändrats. Jag tror, att det är många andra här i riket, som ropat in arrenden under högkonjunkturen men som nu få stå för dem under lågkonjunkturen.

*Om förkortning av tiden för vissa arrenden.
(Forts.)*

Om dessa arrenden hade kommit i deras ägo, som hade det närmaste budet före dessa tjänstemän och de hade kommit med anhållan att få nedsättning i arrendesummorna till hälften eller att bliva befriade från arrendena, männe myndigheterna och Kungl. Maj:t då skulle tillstyrkt och männe utskottets majoritet då skulle varit med om att hemställa om befrielse? Nu får jag säga, att jag för min del icke har något emot, om kammaren vill bifalla utskottets majoritets hemställan. Men jag tror, att ärendet är av den art, att det nog kommer att få följder efteråt och att vi få flera sådana ärenden. Därför har jag icke velat vara med om att inom utskottet tillstyrka propositionen. Herr greve och talman, jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Sederholm: Herr greve och talman! Då domänstyrelsen hade denna fråga under behandling, anförde domänstyrelsen, att den väl insåg, att den nuvarande lågkonjunkturen och det häftiga omslaget från hög- till lågkonjunktur för många arrendatorer betydde ekonomisk förlust. Likaledes anförde domänstyrelsen, att en hel del ansökningar med begäran att få frånträda arrendena eller att få nedsättning i arrendesummorna redan inkommit och att flera väntades. Domänstyrelsen hävdade emellertid, att ingångna avtal borde respekteras, varför den funnit sig böra avstyrka dessa framställningar. Att domänstyrelsen likväl nu tillstyrkt dessa två ansökningar innebär påtagligen, att denna fråga enligt domänstyrelsens uppfattning innebär någonting annat än nedsättning av arrendesummorna eller förkortning av arrendetiden i sammanhang med den lågkonjunktur, som inträtt. Så är också i verkligheten förhållandet. De två personer, som det här är fråga om, äro gamla statstjänstemän som i och med det att de frånträdde sina befattningar i statens tjänst även nödgades frånträda de boställen de innehafte, och detta frånträdande inträffade mitt under kristiden, då bostadsnöden var som värst. De hade att välja emellan att taga dessa arrenden till det pris vill de kunde erhållas eller att stå på bar backe utan möjlighet att kunna skaffa sig bostad. Det är väl då rätt så naturligt, att de voro nödsakade att välja det förra alternativet. Men man kan också då tycka det vara rimligt och billigt, att de nu medgivas rätt att frånträda arrendena, då de nödgats ikläda sig högst betydande ekonomiska förluster, genom att inför bostadsnöden nödgas taga dessa arrenden. Man kan icke här tala om något prejudikat; ett beslut i den riktning, som utskottet föreslagit, kan icke komma att få någon prejudicerande betydelse för dem, som på grund av konjunkturen önska minskning i arrendebeloppen. Det kan få något sken av prejudicerande betydelse i sådana fall, då gamla statstjänare på grund av kristiden

Om förkort-
ning av tiden
för vissa
arrenden.
(Forts.)

nödgats frånträda sina bostäder och icke haft möjlighet att skaffa sig andra. Efter min mening föreligga här så säregna förhållanden, och så starka billighetsskäl tala för att vi här bifalla Kungl. Maj:ts proposition, som både statskontoret och domänstyrelsen förordnat, att jag, herr greve och talman, ber att för min del få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som under överläggningen framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan antaga det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övertvägande ja besvarad.

Herr *Boberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 36, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan och antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 56;
Nej — 62.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 37, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t rörande visst tillägg till förordningen angående kontroll vid införsel till riket av köttvaror och djurfett m. m.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. omarbet-
ning av för-
fattningar rör.
folkundervis-
ningen.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 15, i anledning av väckt motion angående omarbetning i visst syfte av författningar rörande folkundervisningen.

I en inom första kammaren väckt och till kammarens första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 99, hade herr *Schedin* m. fl. hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder för att omarbета för folkundervisningen gällande författningar i syfte att bereda kommunerna skälig trygghet

mot att — för folkundervisningens utveckling — åläggas alltför tryckande ekonomiska bördor genom administrativa myndigheters åtgärder och därvid särskilt beakta,

Ang. omarbetning av författningar rör. folkundervisningen.
(Forts.)

a) att med hänsyn såväl till ekonomiska som principiella skäl villkoren för erhållande av statsbidrag till folkskollärares avlöning borde återföras till den av riksdagen fastställda lydelsen,

b) att det enligt riksdagens mening vore önskvärt, att de föreskrifter, vilka meddelades i folkskolestadgan och i särskilda boställsordningar för lärarepersonalen rörande kommuns skyldighet att tillhandahålla lärarbostäder, efter omarbetande med tillgodogörande av vunnen praktisk erfarenhet, måtte föreläggas riksdagen till godkännande,

c) att reglerna om utbetalande av statsbidrag till folkundervisningen ändrades på det sätt, att folkskoleinspektörs hemställan om indragning av statsbidrag skulle föranleda åtgärd först sedan behörigheten av den anmärkning, varpå han grundade sin hemställan, vore slutgiltigt fastställd.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet fanns fogad en reservation av herr *Andersson, A.*, Myggenäs, som ansett, att utskottet bort hemställa, att första kammaren måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder för att omarbeta för folkundervisningen gällande författningar i syfte att bereda kommunerna skälig trygghet mot att — för folkundervisningens utveckling — åläggas alltför tryckande ekonomiska bördor genom administrativa myndigheters åtgärder och därvid särskilt beakta,

a) att med hänsyn till såväl ekonomiska som principiella skäl villkoren för erhållande av statsbidrag till folkskollärares avlöning borde återföras till den av riksdagen fastställda lydelsen; samt

b) att det enligt riksdagens mening vore önskvärt, att de föreskrifter, vilka meddelades i folkskolestadgan och i boställsordning för lärarepersonalen rörande kommuns skyldighet att tillhandahålla lärarbostäder, efter omarbetande med tillgodogörande av vunnen praktisk erfarenhet, måtte föreläggas riksdagen till godkännande.

Herr *Andersson, Albin*: Herr greve och talman, mina herrar! I egenskap av reservant i den fråga, som föreligger till behandling, ber jag få taga kammarens uppmärksamhet i anspråk några ögonblick. Man har på sina håll försökt stämpla den föreliggande motionen från bondeförbundshåll i skolfrågan såsom ett utslag av ovilja mot folkundervisningen i allmänhet och som ett försök att hindra en sund utveckling av denna. Ingenting är mera felaktigt. Inom bondeförbundet saknas visst inte förståelse för folkundervisningens betydelse. Tvärtom önska vi såsom särskilda representanter för landsbygdens befolkning ingenting högre än att denna genom sund och målmedveten utveckling av undervisningsväsendet beredes bättre möjligheter till kulturell lyftning än de som nu finnas. Det är i denna belysning, som den nu förelig-

Ang. omarbet-
ning av för-
fattningar rör.
folkundervis-
ningen.
(Forts.)

gande motionen bör ses och alla försök att ge denna ett sken av kultur-
fientlighet måste bestämt tillbakavisas. Motionen avser att undanröja
en del missförhållanden, som enligt motionärernas mening stå hindrande
i vägen för en med den allmänna opinionen på landsbygden överens-
stämmande utveckling av folkundervisningen.

Detta krav på att befolkningen själv även skall ha något att säga
till om, när det gäller undervisningsväsendets ordnande, har fram-
sprungit dels ur en önskan att den kommunala självbestämmanderätten
ej i detta avseende trädes för nära, dels ur insikten om att ett undervis-
ningsväsen, som ej uppbäres av befolkningens hela och fulla förtroende,
aldrig kan fylla sitt ändamål. Uppstår misstro mot den högsta admini-
strativa ledningen för skolväsendet och utmanas befolkningens rätts-
medvetande genom åtgärder från dennas sida, är detta icke blott i och
för sig beklagligt utan skadas även därigenom undervisningens egen
sak. Den föreliggande motionen har tillkommit i syfte att kväva en
redan märkbar tendens till utveckling i denna riktning samtidigt som den
avser att skapa garantier mot ett äventyrande av kommunernas ekono-
miska stabilitet genom allt för stora pålagor genom administrativa myn-
digheters försorg.

Motionen är även ett uttryck för det bestämda kravet att riksdagens
beslutanderätt under alla omständigheter måste upprätthållas och ej får
göras illusorisk genom regeringsåtgärder, som stå i direkt strid mot riks-
dagens beslut. Att märka är nämligen att de yrkanden, som framställts
i motionen, i grund och botten ej avse annat än att återställa de beslut
i skolfrågan, som fattades av 1918 års riksdag, till dess ursprungliga
form, vilken av regeringen i viss avsevärd mån förvanskades i dess kungörelser samma år angående dels villkoren för statsbidrag till folk- och
småskollärarnas avlöning, dels särskild boställsordning för denna lä-
rarepersonal. I denna konstitutionella fråga ligger motionens kärna.

Vad först villkoren för statsbidrag beträffar, redogöres i motionen
utförligt för tillkomsten av dessa.

När utskottet förklarar sig ej vilja ingå på den konstitutionella
sidan av dessa bestämmelsers tillkomst, får väl detta tolkas så, att de
i motionen gjorda påpekandena härom äga sin fulla riktighet. Utskottet
har emellertid velat göra gällande, att ingen invändning kan ur saklig
synpunkt resas mot bestämmelserna och motiverar denna sin ståndpunkt
dels därmed, att redan före dessas tillkomst Kungl. Maj:t i konseljen
och i regeringsrätten frändömt kommuner statsbidraget på grund av otjän-
liga skollokalerna, dels med en hänvisning till att likartade bestämmelser
gälla och beslutats av riksdagen för andra kommunala läroanstalter.
Häremot kan invändas, att de återopade utslagen ingalunda utgöra en
fullgod anledning att fastslå som generellt villkor för detta statsbidrag,
att skollokalerna i en kommun äro anordnade i enlighet med gällande
föreskrifter, vilka ju till stor del utfärdas av administrativa myndig-
heter.

Vidare har riksdagen genom sitt beslut år 1918 uppdragit en be-
stämd gräns för tillämpningen av de här påtalade villkoren och därvid

gjort ett undantag för folk- och småskolor. Det måste sålunda i varje fall ankomma på riksdagen och ej på regeringen att själv, om den därtill finner anledning, ändra den ståndpunkt, som den intagit genom sitt beslut 1918. Detta om den konstitutionella sidan av saken. Men även ur ekonomisk synpunkt måste det anses i hög grad betänkligt, att kommunerna kunna åläggas stora utgifter av administrativa myndigheter, hos vilka man icke kan förutsätta en tillräckligt ingående kännedom om kommunernas ekonomiska bärkraft. Den garanti mot en alltför vidsträckt befogenhet hos de administrativa myndigheterna i detta avseende, som ligger däri, att riksdagen prövar och fastställer villkoren för statsbidrag till folkskoleväsendet och icke avhänder sig denna sin rättighet, bör därför upprätthållas.

*Ang. omarbetning av författningar rör. folkundervisningen.
(Forts.)*

Man är frestad att uttala sina tvivel om utskottsmajoritetens goda vilja att sätta sig in i motionens innebörd, när man ser på vilket lättvindigt sätt den kritik avfärdats, som riktats mot sättet för boställsordningens tillkomst. Här om heter det i utskottsutlåtandet bl. a.: "Vad angår motionärernas förmenande att boställsordningen för lärare vid folk- och småskolor tillkommit utan riksdagens medverkan, synes detta bero på ett förbiseende." Nej, förbiseendet kan ej påbörjas motionärerna utan utskottsmajoriteten. I motionen betonas önskvärdheten av att boställsordningen utfärdats med riksdagens medverkan, och till yttermera visso hänvisas till ecklesiastik boställsordning, som utgör en av Konungen och riksdagen gemensamt stiftad lag. Motionärerna ha mycket väl haft sig bekant, att huvudgrunderna för boställsordningen blivit av riksdagen godkända i dess skrivelse till Kungl. Maj:t 1918. Men den boställsordning, som sedan utfärdades av regeringen, har aldrig blivit godkänd av riksdagen. Det är desto viktigare att göra detta klart för sig, som boställsordningen på flera viktiga punkter företer avvikelser från lärarelönenämndens och löneregeringskommitténs förslag, vilket riksdagen gjort till sitt. Det förhåller sig ej alls så, som utskottet påstår, nämligen att "vad riksdagen sålunda godkänt och uttalat i denna fråga beaktades vid boställsordningens utformande".

Boställsordningen för lärarepersonalen vid folk- och småskolor har ej godkänts av riksdagen i den form den erhållit genom regeringens kungörelse 1918. Det är på den grund, som kravet nu framställs på att dessa för landsbygden i ekonomiskt avseende så betydelsefulla bestämmelser fastställas genom av Kungl. Maj:t och riksdagen gemensamt stiftad lag. Härmed skulle även vinnas, att vunnen praktisk erfarenhet på området kunde bli tillgodogjord.

I motionen har även upptagits ett yrkande, att reglerna om utbetalande av statsbidrag till folkundervisningen ändras på det sätt, att folkskoleinspektörs hemställan om indragning av statsbidrag må föranleda åtgärd först sedan behörigheten av den anmärkning, varpå han grundar sin hemställan, är slutgiltigt fastställd.

Med kännedom om den betydelse, dessa statsbidrag äga för kommunernas ekonomi, synes en dylik önskan synnerligen rimlig.

Ett indragande av statsbidraget, som följer omedelbart på folk-

Ang. omarbet-
ning av för-
fattningar rör.
folkundervis-
ningen.
(Forts.)

skoleinspektörens hemställan därom, kan orsaka allvarliga rubbningar i en kommuns inkomstberäkningar, rubbningar, som i tider av allmän penningknapphet kunna bli högst ödesdigra. Härtill kommer, att ett dylikt förfaringsätt, tvärt emot vad utskottet gör gällande, synes stå i direkt strid mot på andra områden tillämpad rätt och praxis.

Då i den av mig avgivna reservationen detta motionens sista yrkande ej upptagits, har detta sålunda ej skett därför, att jag känt mig överbevisad av utskottets framställning på denna punkt. Men de konstitutionella och principiella frågor, som innebäras i motionens två första under a) och b) upptagna yrkanden, ha synts mig av den vikt, att riksdagen borde få tillfälle att fatta ståndpunkt till dem utan att därmed andra spörsmål sammanknippas med detta ståndpunktstagande.

Jag ber, herr greve och talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Pauli: Herr talman, mina herrar! Den föreliggande motionen är uppenbarligen ett utslag av ett missnöje, som under de senare åren uppstått på flera håll inom vårt land och som särskilt framkallats av de betydande kostnader, en del kommuner måst ikläda sig för att sätta sitt folkskoleväsen i tillfredsställande skick. Det är ganska naturligt, att detta missnöje i första rummet riktat sig mot dem, som hava till åliggande att tillse, att folkskoleväsendet anordnas på ett tillfredsställande sätt, nämligen folkskoleinspektörerna. Men motionärerna rikta sig även mot övriga administrativa myndigheter och förmena, att dessa myndigheter förfoga över en allt för stor makt, samt att de utnyttja denna makt på ett alltför strikt och hänsynslöst sätt och därigenom tvinga kommunerna att vidtaga åtgärder, som kunde medföra ekonomisk överansträngning för dem. Jag vill gärna giva motionärerna det erkännandet, att det missnöje, som framskymtar i deras motion, likväl fått ett hovsamt och moderat uttryck, varigenom den fördelaktigt skiljer sig från en viss motion, som under fjolåret väcktes inom andra kamraren och som behandlade en liknande fråga på ett något väl temperamentsfullt sätt. Orsaken till att detta missnöje mot myndigheterna framträtt just nu, är lätt att förstå. Vi befinna oss i en tid av rask och fruktbar utveckling av vårt folkskoleväsen, men samtidigt som denna utveckling fortgår, hava vi råkat in i en tid av svår ekonomisk depression. När dessa två faktorer komma i konflikt med varandra, är det lätt att förstå, att svårigheter uppstå för många kommuner, särskilt för de fattigaste landskommunerna, att tillgodose kraven på ett modernt skolväsen. Alldeles särskilt gäller detta anskaffandet av tillfredsställande skolbyggnader i dessa tider, då byggnadskostnaderna varit och fortfarande äro så höga och tillika penningknappheten blir allt större. På dessa grunder har utskottet till fullo behjärtat de svårigheter, vilka, som motionärerna framhålla, möta i fråga om åläggandet för skoldistriktet att bygga nya skolhus eller företaga andra förbättringar. Utskottet har också, såsom kammarens ledamöter kunnat se av utlåtandet, kraftigt understrukt behovet av varsamhet i detta avseende, och härvid har utskottet icke gjort annat än fullföljt den linje, som så väl skol-

överstyrelsen som riksdagen vid upprepade tillfällen utpekat. Men även om utskottet på detta sätt kunnat vara överens med motionärerna i fråga om denna allmänna utgångsställning, följer, såsom vi i vårt utlåtande angivit, därav icke, att vi kunna vara med om den åsikt, motionärerna tydligen hysa, nämligen att rätta botemedlet mot dessa svårigheter skulle vara de författningsändringar, som i motionen föreslås.

Ang. omarbetning av författningar rör. folkundervisningen.
(Forts.)

Av de tre yrkanden, motionen innehåller, har, såsom vi hört, reservanten endast upptagit de två första, och därför anser jag mig här i diskussionen kunna lämna det tredje, som rör tiden för statsbidrags utbetalande, åsido. Motionärerna ha lagt huvudvikten på de konstitutionella och principiella synpunkterna, och reservanten har genom att inskränka sig till dessa synpunkter ytterligare skärpt den tendens, som genomgår motionen. Det är ganska förvånande, det måste jag säga, att i en motion, som framlagts av en grupp lantbrukare, finna statsrättsliga synpunkter så starkt urgerade, i viss mån på bekostnad av praktiska och ekonomiska synpunkter. Men det har sin naturliga förklaring i den akademiska förstärkning, som vi veta att bondeförbundet har här i kammaren. Man förstår genom denna reservation ännu tydligare än förut, att visserligen vilja motionärerna garantera kommunernas ekonomiska trygghet, men det ligger dem tydligen än mer om hjärtat att få så att säga agera konstitutionsutskott gent emot den regering, som år 1918 fastställde bestämmelser för utbetalande av statsbidrag till folk- och småskolelärare och som fastställde boställsordningen för samma lärare. Man skulle kunna säga, att denna bondehär, som under professor Westmans befäl ryckt i härnad mot de administrativa myndigheternas tyranni, i någon mån påminner om den gamle Engelbrekt och hans dalkarlar. Men den skiljer sig också betydligt från dem, och bl. a. har den en betydligt modernare beväpning. Man slåss nu icke längre med klubbor, spjut och pilbågar utan med moment och paragrafer, och det är glädjande att kunna konstatera, att dessa moderna vapens dödsbringande verkan är betydligt mindre än den, som de gamla bondevapnen fordom utövade.

Utskottet har icke ansett sig böra beröra den konstitutionella sidan av föreliggande spörsmål. Jag tror emellertid icke, att den sidan är fullt så klar, som motionärerna anse, och i varje fall är den, som ju reservanten nyss antydde, av ganska olika natur beträffande det första och det andra yrkandet i klämman. I det första fallet anmärker man på att Kungl. Maj:t överskridit de uppdrag, som riksdagen givit Kungl. Maj:t. Detta anmärker man däremot icke i fråga om boställsordningen. Där uttalar man endast en from önskan om att Kungl. Maj:t måtte taga riksdagen till hjälp vid utfärdandet av en sådan boställsordning. Jag skall ej här försöka att närmare utlägga detta konstitutionella spörsmål, men jag vill dock i korthet påpeka, att det ej utan vidare kan anses så klart, som motionärerna förmena, att Kungl. Maj:t beträffande dessa moment a) och c) skulle ha varit absolut tvungen att inhämta riksdagens medgivande. Men alldeles frånsett denna formella sida, som väl kommer att närmare upptagas till diskussion något senare,

Ang. omarbet-
ning av för-
fattningar rör.
folkundervis-
ningen.
(Forts.)

vill jag framför allt lägga kammaren på hjärtat den *sakliga* innebörden av dessa två moment. Det senare av dem har, som utskottet och överstyrelsen framhållit, icke införts såsom någon nyhet, utan har figurerat i folkskolestadgan ända sedan 1882 såsom bestämmelser, vilka vederbörande kommuner haft att rätta sig efter, och dessa bestämmelser ha i praktiken tillämpats såsom villkor för erhållande av statsbidrag av alla instanser, både folkskolinspektörerna, länsstyrelserna och Kungl. Maj:t. När nu regeringen år 1918 ansåg lämpligt att infoga dessa bestämmelser på deras naturliga plats, nämligen bland villkoren för statsbidrags utbetalande, så gjorde, som herrarne torde finna, regeringen ej annat än stadfäste en sedan fyra årtionden tillbaka gällande praxis. Dessutom åstadkoms härigenom en naturlig och önskvärd likformighet med motsvarande bestämmelser för övriga kommunala läroanstalter. Överstyrelsen har utförligt framhållit i sitt yttrande, att riksdagen själv har varit med om att föreskriva dessa villkor för praktiska fortsättningssskolor, för högre folkskolor och andra kommunala läroanstalter. Och när härtill kommer, att vissa av dessa kommunala läroanstalter skola använda folkskolornas lokaler och undervisningsmateriell, då är det ju uppenbart orimligt, att ej samma villkor skola gälla även för folkskolorna. Jag ber dessutom att få fråga, huruvida man kan anse det såsom oberättigat eller obilligt, att, när staten numera betalar 9/10 av folk- och småskollärarnes avlöning, staten skall ha rätt att fordra garantier för att den undervisning, som staten på detta sätt understödjer, skall kunna bedrivas på ett till fullo effektivt och tillfredsställande sätt. Men något annat är det ju ej, som står i dessa moment, som nu motionärerna önska få utmönstrade ur statsbidragsbestämmelserna. Där står ju bara det, att skolorna skola vara anordnade i enlighet med gällande föreskrifter, och att skoldistriktet skall var skyldigt att tillhandahålla lämpliga lokaler, ändamålsenliga skolmöbler och erforderlig undervisningsmateriell. Om riksdagen, vilket jag ej gärna kan tänka mig, skulle efterkomma motionärernas önskan och utstryka dessa villkor, vad blir då följden? Jo, naturligtvis, att man på många håll här i landet skulle kunna få den uppfattningen, att hädanefter går det för sig för en kommun att vårdslösa sitt skolväsen alldeles efter behag, eftersom ju riksdagen har sagt ifrån, att statsbidragen under alla förhållanden skola utbetalas, hur dåliga skollokaler än äro, och hur underhålliga skolmöbler och undervisningsmateriell skoldistriktet än tillhandahålla. Om riksdagen stryker dessa villkor, ligger helt naturligt en sådan tolkning nära till hands, även om jag naturligtvis ej anser, att en sådan tolkning bör företagas. Jag tror verkligen icke, att någon i denna kammare, ej ens herrar motionärer själva, på allvar vill bestrida det sakligt berättigade i dessa villkor. Motionärerna säga sig endast önska, att riksdagen skall få tillfälle att uttala sig, huruvida dessa bestämmelser skola ingå bland bidragsvillkoren. Efter mitt sätt att se, ha motionärerna just genom att i form av denna motion bringa denna fråga inför riksdagen givit riksdagen ett tillfälle att uttala sig om detta. Och om riksdagen avslår denna motion, så menar jag, att den därmed också i viss

mån har givit sitt godkännande åt dessa moment såsom bidragsvillkor. De av kammarens ledamöter, som anse, att dessa bidragsvillkor äro sakligt motiverade, de böra alltså även önska, att riksdagen godkänner dem, eller med andra ord, att förevarande motion avslås.

*Ang. omarbetning av författningar rör. folkundervisningen.
(Forts.)*

Beträffande boställsordningen skall jag ej vara mångordig, eftersom ju den anklagelse, som där riktas mot vederbörande regering, är av betydligt mindre graverande natur. Dessutom, om kammarens ledamöter ha studerat reservationen, så ha de ju där själva funnit en del av de anmärkningar, som motionärerna ha att framställa mot boställsordningen, detaljanmärkningar, som man förgäves letat efter i själva motionen. Reservanten har själv medgivit, att riksdagen har medverkat till fastställandet av huvudgrunderna för denna boställsordning. Dessa huvudgrunder framlades av lärarelönenämnden och löneregleringskommittén och hava beaktats av Kungl. Maj:t vid utförandet av boställsordningen. Men Kungl. Maj:t företog sedan en del smärre jämkningar efter samråd med tillkallade sakkunnige. Det är dessa förändringar av det ursprungliga förslaget i riksdagens skrivelse, som nu motionärerna ond göra sig över. T. ex., att Kungl. Maj:t har tyckt det vara riktigt, att en lärarefamilj skall få lov att ha en torkvind, "där förhållandena sådant medgiva". Denna senare lilla parentes har reservanten för övrigt ansett onödigt att nämna, och den är ju dock ganska viktig. Jag kan icke tro, att första kammaren skall anse det olämpligt, att en folkskollärarefamilj får lov att ha en torkvind, där förhållandena sådant medgiva.

När det vidare diskuteras, huruvida lärarebostadens rum böra stå i "lämplig förbindelse med varandra" eller i "lämplig, *direkt* förbindelse", så har jag ej tillräcklig erfarenhet i fråga om skolhusbyggnader för att kunna avgöra, vilka vittgående konsekvenser denna distinktion kan medföra, men jag har den uppfattningen, att på denna punkt liksom på övriga skulle motionärerna ha kommit betydligt längre på väg mot sina önskningsars förverkligande, om de tagit sig för att följa det exempel, som givits av ett par motionärer under fjolårets riksdag, nämligen att i särskilda motioner framlägga förslag om ändring av vissa detaljbestämmelser i boställsordningen. Det kan ju hända att de på det viset skulle ha lyckats beröva folkskolläraryfamiljerna möjlighet att få en torkvind, eller att de lyckats taga bort ordet "direkt" ur boställsordningen — det vill jag ej uttala mig om — men i varje fall, om det verkligen är så — och det vill jag naturligtvis icke bestrida — att en och annan av dessa bestämmelser *kan* visa sig opraktisk, då är det rätta sättet givetvis att gå motionsvägen.

Som en allmän anmärkning skulle jag vidare till detta vilja tillägga, att när det här talas så mycket om kommunernas vanmakt gentemot de administrativa myndigheternas övergrepp, så förefaller det mig dock, som om dessa klagomål vore icke så litet överdrivna. Jag har mig bekant, att i fråga om de många protestmöten, som vi läst om i tidningarna och som ha anordnats här i landet för att protestera emot folkskolinspektörernas handhavande av statsbidragsbestämmelserna, har det faktiskt

*Ang. omarbet-
ning av för-
fattningar rör.
folkundervis-
ningen.
(Forts.)*

förekommit, att sådana protestmöten anordnats på platser, där ett dylikt ingripande av folkskolinspektören alls icke förekommit under senare tid.

God belysning över denna fråga ger vidare en liten statistik, som jag har fått tillfälle att taga del av i ecklesiastikdepartementet beträffande de besvär- och nådemål, som under åren 1920 och 1921 ha avgjorts i regeringsrätten, således i högsta instans. Den sammanlagda summan av sådana mål är 105 stycken, alltså ett ganska ringa antal i förhållande till det stora antalet skoldistrikt här i landet, och hela antalet av de fall, där inhiberandet av statsbidraget icke upphävts, och där detta bidrag icke heller av nåd har beviljats, inskränker sig till det obetydliga antalet av 23 stycken. När man ser, hur litet antalet av de fall är, där icke kommunernas önsknings vunnit beaktande i högsta instans, då kan man verkligen ej påstå, att kommunerna här i landet äro utsatta för någon tyrannisk behandling av de administrativa myndigheterna, vare sig lägre eller högre.

Jag vill slutligen framhålla, att ehuru reservanten påstår — och det ha vi givetvis ingen anledning att betvivla — att han och de övriga motionärerna icke ha velat åstadkomma någon försämring av vårt folkskolväsen, så är det dock säkert, att om denna motion ginge igenom och motionärerna alltså finge sin vilja fram, så skulle en sådan försämring alldeles säkert bli följden. Ty om man stryker de omtalade momenten a) och c), så har jag redan framhållit de vådor, som därav skulle kunna inträda, och lika visst är det också, att fastän motionärerna — det tror jag — behjärta folkundervisningens intressen kanske lika mycket som någon annan av kammarens ledamöter, så skulle alldeles säkert ett bifall till deras motion ute i landet på många håll uppfattas som ett handtag åt folkbildningens fiender.

Jag ber alltså att som en sammanfattning ännu en gång få betona, att den kritik av en viss regerings åtgärder, som motionen innehåller, i sakligt avseende är alldeles omotiverad, att vidare de åtgärder, som föreslagits i motionen, icke skulle lända till gagn för vårt folkundervisningsväsen, men att det däremot är mycket möjligt, att de skulle vara till skada för detsamma, och slutligen att, när man verkligen önskar att bereda kommunerna trygghet mot ekonomisk överansträngning, så bör detta icke ske genom att ändra författningar, som äro avsedda för normala tider och icke för depressionstider, utan det bör ske genom en förnuftig tillämpning av gällande bestämmelser, och detta har till yttermera visso understrukits både av utskottet och under de allra senaste dagarna vid det nyligen hållna inspektörmötet av överstyrelsen.

På dessa grunder ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Schedin: Herr greve och talman, mina herrar! I egen-skap av motionär i den fråga, som nu föreligger till behandling, ber jag få taga kammarens uppmärksamhet i anspråk några minuter dels för att något beröra de synpunkter, som gjort sig gällande vid tillkomsten av

förevarande motion, dels ock för att granska utskottets skäl för avslagsyrkandet å densamma.

Innan jag går att beröra några som helst detaljer härutinnan vill jag avgiva en deklaration. I en del av tidningspressen, bland annat Svensk Lärartidning nr 7 för i år, ha förekommit uttalanden, som giva vid handen, att denna och liknande motioner skulle ha framkommit i det mer eller mindre medvetna syftet att motarbeta folkupplysningens sak. Detta är dock så långt ifrån verkliga förhållandet, att det är just för att i dessa tryckande tider bevara vad vi äga i den delen samt för att söka undanröja hindren för en på förtroende grundad utveckling av folkskoleväsendet, som denna hänvändelse till riksdagen kommit till. Jag anser mig skyldig att först som sist ha uttalat min uppriktiga mening härutinnan. Och jag antar på mycket goda grunder, att mina medmotionärer dela densamma. Samtidigt vill jag på det bestämdaste bestrida, att bondeförbundets politiska program skulle, vad folkskoleväsendet beträffar, vara av "bakåtsträvande" natur, för att begagna ett uttryck av det nyss citerade värda tidningsorganet.

Gör man så en allmän överblick över vårt skolväsen genom stundens synglas får man det intrycket, att 1918 års skolreform kom att bli ett högkonjunkturons barn med ty åtföljande stora mått och optimistisk syn på förhållandena. Sant är ju, att vi, vad skolfrågan beträffar, lågo åtskilligt efter, och att en verklig förbättring då var av nöden. Det vanskliga i en sådan situation är, om man tar ut steget för långt, så att man sedan inte kan hålla takten. Och det är åtskilligt, som tyder på, att detta i viss mån ägt rum i förevarande fall. Anledning finnes ock att antaga, att vid utformningen av de olika detaljerna tillräcklig kännedom om vårt lands oliktartade förhållanden på detta område knappast torde ha för vederbörande varit tillgänglig, eller att man icke ansett nödigt att införskaffa sådan. Jag åsyftar särskilt de av vatten och skogar splittrade samt avlägset belägna landsbygdskommunerna. En särskild svårighet för dessa splittrade landskommuner utgör byggnadsfrågan, d. v. s. skyldigheten att tillhandahålla ur alla synpunkter godkända skollokaler. Denna skyldighet, naturlig och författningsenlig i och för sig, har kommit att bli en synnerlig tunga för många skoldistrikt genom den godtyckliga åtgärden att i administrativ väg skärpa villkoren för statsbidrags erhållande genom bestämmelserna om skolform och skollokaler m. m. Såsom belysande för vad som härvidlag skett må erinras därom, att riksdagen år 1918 fastställde vissa grunder och villkor för erhållande av statsbidrag till folkskollärarnes avlöning. Därvid tillgick så, att Kungl. Maj: t framlade ett förslag för riksdagen och att riksdagen förklarade sig godkänna detta förslag med ett par mindre ändringar av huvudsakligen formell natur. Till dessa beslut fogade riksdagen endast ett medgivande för Kungl. Maj: t att i fråga om tillämpningen av de av riksdagen godkända grunderna och villkoren utfärda de närmare bestämmelser, som i detta avseende kunde finnas nödiga. Det visade sig emellertid icke desto mindre, att Kungl. Maj: t i kungörelsen den 16 september 1918, som utfärdades med anledning av riksdagens beslut, på egen hand bland annat

Ang. omarbetning av författningar rör. folkundervisningen.
(Forts.)

Ang. omarbet- infört nya villkor för åtnjutande av statsbidrag till folkskollärarnes av-
ning av för- löning utöver dem, som fastställts av riksdagen. Dessa nya villkor äro
fattningar rör. särskilt de, som insatts i nämnda kungörelse under 18 § mom. a) och c).
folkundervis-
ningen.

(Forts.)

Nu säger visserligen såväl skolöverstyrelsen som utskottet, vilket också oförbehållsamt vidgår regeringens påtalade förfarande, rörande de två äsyftade momenten, att dessa långt före utfärdandet av ovan nämnda kungörelse varit intagna bland bestämmelserna i folkskolestadgan. Detta är ju riktigt så till vida, att momenten i fråga varit införda bland de allmänna bestämmelserna angående folkskoleväsendet. Det torde dock knappast behöva påpekas, vilken väsentlig skillnad detta innebär. Under det att den *allmänna bestämmelsen* lämnar rådrum att "laga efter lägenheten" lägger det *strikt villkoret* en press över skoldistriktet, som många gånger är förknippad med stora ekonomiska svårigheter.

Vidare anför utskottet såsom ett försvar för regeringens ovan nämnda godtyckliga åtgärd, att riksdagen uttryckligen stipulerat dessa villkor för samtliga kommunala skolor och läroanstalter i övrigt. Jag kan dock icke fatta detta som ett försvar för den i motionen påtalade åtgärden, utan måste anse det som ett anmärkningsvärt förbigående av riksdagens grundlagsenliga rätt att bestämma över statsanslags användning, och detta så mycket mer, som det berör ett så pass vittomfattande område som vårt folkskoleväsen nu verkligen är. Det förefaller mig hart när otroligt, att riksdagen skulle vilja frångå den konstitutionellt riktiga vägen härvidlag och överlåta åt en administrativ myndighet att med självtagen rätt gripa in på området. Om nu utskottet också saknat intresse för att reagera mot åtgärder av denna natur, borde det dock icke taga det påtalade förfarandet i försvar och än mindre förorda dess tillämpning i fortsättningen. När utskottet vidare vill göra gällande, att kungörelsens upptagande av dessa med bestämmelserna i § 52 i folkskolestadgan sammanfallande föreskrifter uti deras naturliga sammanhang icke medfört ökade svårigheter att utbekomma statsbidrag, vittnar detta om samma bristande kännedom om förhållandena ute i bygderna, som jag i början av mitt anförande antydde vis å vis den högre skolledningen. Emellertid är det i många fall just konsekvenserna av de anmärkta bestämmelserna, som skapat svårigheterna. Om också icke möjligheten utesluts att erhålla statsbidrag, så ha dock i många fall stora ekonomiska svårigheter uppstått, när det gällt att *fylla villkoren* för erhållande av sådant bidrag.

Tillåt mig att här anföra några exempel. Det är en Dala-socken, som i början av kristiden står inför realiserandet av några önskemål rörande sitt skolväsen. Det gäller koncentration med ty åtföljande indragning av en småskola, förbättring av skolformerna samt byggandet av två nya folkskolehus. På grund av den ständigt stigande prisnivån ansågs dock lämpligt att tillsvidare nöja sig med en del förbättringar. Några provisoriska anordningar träffades i väntan på bättre tider. Så kom år 1918 den nya skolreformen med helt revolterande bestämmelser, bland annat rörande boställsordningen, vilken i dåvarande skick föreskrev, att lärarebostad finge förläggas över skollokalerna endast i det fall att sådan byggnad var beslutad före 1 januari 1919.

Under påtryckning av folkskoleinspektören, som med tillhjälp av en "luftsakkunnig", om jag får kalla honom så, mätte upp rymdinhållet i lokalerna, utdömdes nu den gamla skolan såsom varande ur hygienisk synpunkt olaglig. Den s. k. "luftkuben" skulle enligt bestämmelserna vara för liten. Inför utsikten att gå miste om statsbidraget och i händelse av dröjsmål nödgas uppföra två byggnader i stället för en måste vederbörande bita i det sura äpplet och under värsta högkonjunktur utföra byggnadsföretaget. Historien kostade kommunen, som är en av de minsta i Dalarne, den nätta summan av 85,000 kronor. Som ett kuriosum kan nämnas, att hälsoförhållandena bland barnen icke gävo anledning till särskild anmärkning under den tid det gamla skolhuset användes, men sedan det nya tagits i bruk, undergick den förändringen, att t. ex. kostnaden för epidemisjukvård tiodubblades. Jag vill naturligtvis icke påstå, att detta är de nya lokalernas fel, men det synes mig bli svårt att taga detta faktum som belägg för det gamla husets hälsovåda. Läger jag nu härtill, att planen på den andra nybyggnaden icke ännu kunnat realiseras på grund av det förstas kostbarhet, torde jag verkligen ha skäl att tala om "svårigheten" icke på grund av tidsförhållandena endast, utan till stor del i följd av att tillräckligt rådrum ej medgivits kommunen vid regleringen av dess skolfrågor.

Ang. omarbetning av författningar rör. folkundervisningen.
(Forts.)

Ett par exempel till i största korthet: En annan socken i Dalarne, som för ett 10-tal av år sedan på grund av en del donationer med lätthet reglerade sin kommunalbudget står i närvarande stund genom en, om jag så må säga, fåfänglig eftergivenhet mot de anstormande kraven på skolväsendet med mycken lyx och stora skulder, som en inbyggare från den orten uttryckte sig häromdagen. En Västmanlandssocken med ett invånareantal av cirka 2,700 har, som det uppgivits, projekterade skolutgifter, som omsluta bortåt en halv miljon kronor.

Till dessa exempel kunna läggas många andra från skilda delar av vårt land. Det var nog inte utan orsak som allmogemännen från de sex norrlandssocknarna samlades i Nordingrå kommunalhus den 5 mars detta år för att uttala sin önskan om ändring i rådande förhållanden rörande skolväsendet. Utan överdrifter torde man därför kunna påstå, att en stark känsla förnimmes överallt i vårt land, att skolväsendet *måste* dirigeras efter mjukare former, än vad nu gällande bestämmelser föreskriva.

En sådan synpunkt synes ju också utskottet dela det ena ögonblicket, då det understryker, att en avvägning måste ske mellan *det önskade och det ekonomiskt möjliga* i förevarande fråga. Men då det sedermera gäller att företaga den jämkning, varigenom en sådan avvägning möjliggöres, då är utskottet, egendomligt nog, redo att avstyrka. Ett återförande av de meromnämnda momenten a) och c) i § 18 folkskolestadgan till deras ursprungliga sammanhang skulle missuppfattas, påstår utskottet. Det vill med andra ord säga, att en sådan åtgärd skulle rubba prestige och ifrågasätta ofelbarheten hos den nya skolreformen och dess tillskyndare. Det må förlåtas mig, att jag inte kan tillmäta ett sådant motiv något övertygande värde, när det gäller det rent sakliga i frågan. Enda och rätta vägen synes enligt min mening vara den i motionen föreslagna

Ang. omarbet- för att komma ut ur de olägenheter, i vilka utskottet, uppriktigt nog, ning av för- erkänner, att vi befinna oss.
fattningar rör.
folkundervis-
ningen.

(Forts.)

Angående den punkten i motionen, som berör *boställsordningen* anser utskottet vidare, att motionärernas utgångspunkt skulle vara felaktig och att man härvidlag gjort sig skyldig till ett förbiseende. Det synes dock tvärtom så, vad handlingarna rörande spörsmålet på ett tidigare stadium beträffar, som om en del av utskottets ärade ledamöter icke fattat det rätta sammanhanget eller velat tillmäta frågan den betydelse den förtjänar. Det är ju riktigt, att riksdagen tagit befattning med frågan i så måtto, att den godkänd de *huvudgrunder*, efter vilka en boställsordning för lärare vid folk- och småskolor skulle byggas upp och vilken skulle lända till efterrättelse vid regleringen av därmed sammanhängande angelägenheter. Men när denna boställsordning sedermera ter sig i slutgiltigt skick, befinnes den ha en annan gestalt än den, som bort ligga inom ramen av de anvisningar, som givits av riksdagen. I administrativ väg ha här liksom beträffande § 18 folkskolestadgan en del tillägg blivit gjorda, vilka på så sätt ha undantagits från riksdagens hävdvunna och grundlagsenliga beslutanderätt.

Dessa tillägg äro visserligen var för sig icke av så synnerligen avsevärd betydelse, ekonomiskt sett — herr Pauli nämnde två av dem, men han hade mycket väl, om han velat, kunnat nämna flera som äro mer anmärkningsvärda — men tillämpade i hela sin omfattning kunna konsekvenserna på vissa håll bli rätt så kännbara. Långt större olägenhet kommer förfarandet att vålla genom sin *principiella* och jag skulle vilja tillägga *prejudicerande innebörd*, som lägger fältet öppet för allsköns godtycklighet, när det gäller reglerande av ett för vårt folk så betydelsefullt område som det nu föreliggande. En fortsättning på den vägen kommer otvivelaktigt att rubba det förtroende och det samförstånd, som — reformen i all ära — dock äro av fundamental betydelse för vårt folks skolväsen.

Det torde ha sitt intresse att göra en jämförelse med förhållandena på ett annat område, som under de senare åren genomgått en omfattande reorganisation, nämligen fattigvårdsväsendet. I en artikel i Aftonbladet för den 5 mars i år omförmåles ett uttalande av statens fattigvårdsinspektör, kanslirådet von Koch, som "vitsordar, att man överallt mött förståelse och sympati vid arbetet på reformens genomförande. I regel visa kommunerna sin goda vilja. Konsulenterna, vilka så att säga äro fattigvårdsinspektionens vakande ögon i de olika landsdelarna, äro alltid välkomna och mötas med förstående intresse vid sina inspektioner. En så svärlöst fråga, som fattigvården varit, förutsätter ju, att man går fram *med lämpor* och där beror så mycket, ja allt, på den goda viljan, — — och allt tyder för närvarande på att man genom *ett gott samarbete mellan inspektionen och fattigvårdsstyrelserna* skall kunna vinna önskat resultat." Så långt kanslirådet von Koch.

Nu torde vi väl ha rätt att fordra, att folkskoleväsendet skall ligga folket ute i bygderna fullt lika varmt om hjärtat som någonsin fattigvården. Och jag tror för visso, att så är förhållandet. Det ena är ju en

samhällets fostrande omsorg, det andra en samhällets vårdande omsorg. Men jag betvivlar starkt, att rapporten om samförstånd och anpassning folkskoleinspektörer och skoldistrikt emellan har samma sympatiska klang, som vad fallet är på fattigvårdens område. Och varför? Jo därför, att vår skolreform kommit att linjeras upp, icke efter *demokratiska* utan efter *byråkratiska* riktlinjer, icke med mjuk och förstående anpassning efter vårt lands och vårt folks vitt skiftande förhållanden och omständigheter utan i en självöverskattningens anda, som i många fall aktat folkets medbestämmanderätt som ett obehintligt begrepp.

Ang. omarbetning av författningar rör. folkundervisningen.
(Forts.)

I medvetande om att utskottet icke kunnat undgå att bemärka dessa förhållanden vid frågans handläggning, måste jag säga mig, att för folkskoleväsendets egen skull ett tillstyrkande bort ligga närmare till än ett avstyrkande.

Vad slutligen beträffar den sista punkten, som berör *reglerna för erhållande av statsbidrag*, måste jag beklaga dels utskottets avstyrkande, dels ock att den ärade reservanten icke ansett sig böra i reservationen innefatta spörsmålet i sin helhet. Under sådana omständigheter torde ett belysande av det berättigade även i detta moment knappast föra till något resultat, vadan jag läser få nöja mig med den välvilliga motivering, som utskottet delvis bestått motionen i denna punkt, i förhoppning att den i övriga delar vinner kammarens bifall.

Till sist blott ett par ord. Mina herrar! När nu kammaren omsider går att besluta i denna fråga, gäller det icke blott att efter vanligheten skilja emellan parterna och utröna majoritetens mening utan ock att be- vaka riksdagens egna intressen i målet, bevara en hävdvunnen rätt eller åsidosätta den. Och då ett kammarens beslut i enlighet med motionen icke blott skulle hävda denna riksdagens rätt utan ock gagna vårt folkskoleväsende och det i vidaste omfattning, tillåter jag mig, herr greve och talman, att med avslag å utskottets hemställan yrka bifall till den av herr Andersson i Myggenäs avgivna reservationen.

Friherre Fleming: Herr greve och talman! Jag skall bara be att få yttra ett par ord i denna fråga. Jag skall icke därvid gå in på realiteterna, men så mycket vill jag säga mot den ärade representanten på Jönköpingsbänken, att nog förefaller det mig, som om de av motionärerna framförda skälen hade mycket stort fog för sig. Varför jag begärde ordet var för att rikta herrarnas uppmärksamhet på den ekonomiska sidan av saken. Här talas numera förfärligt mycket om vart de penningar taga vägen, som de skattedragande betala, och jag har mig själv bekant, huru man ute i bygderna under den agitation, som föres, säger, att dessa penningar äro till ingen nytta utan endast gå till Konungen och försvaret, och att detta är bortkastat. Om jag nu ber herrarna vara snälla och titta på några debetsedlar och jämföra, hur mycket som går dit och hur mycket som går till skolväsendet, skola herrarna komma till ganska överraskande resultat. Det är nämligen så, att det som går till statsbudgeten är, i synnerhet för de mindre bemedlade, mycket små summor, och det rör sig därvidlag ej alls om sådana summor, som

Ang. omarbet-
ning av för-
fattningar rör.
folkundervis-
ningen.
(Forts.)

de få betala till de kommunala utgifterna. Jag skall taga ett exempel, som jag varit i tillfälle att se litet på. Om jag ser på en debetsedel för en person i Stockholm med omkring 1,500 kronors upptaxerad beskattningsbar inkomst, så belöper sig kronoskatten till ungefär 70 öre; den har varierat mellan 30 och 70 öre för olika år. Hur mycket av detta går på de olika huvudtitlarna? Det är icke så många ören. Men samma person har i kommunalskatt mellan 60 och 70 kronor. Hur mycket härav går till skolväsendet? Jag tror säkert, vi i många fall kunna räkna med att 50 procent gå till skolväsendet. Vilja herrarna göra en jämförelse, skola ni se, att talet om att icke skolväsendet kostar så mycket, är fullkomligt obefogat. Och varför kostar det så mycket? Jo, det är delvis just på grund av den obefogade makt, som skolöverstyrelsen och folkskolinspektörerna tagit sig, att tvinga fram dyra skolor, där sådana ej behövas. Ja, jag ser, att somliga ruska på huvudet, men det är ett faktum, som jag endast velat framhålla för herrarna. Jag ber er titta på edra kommunaldebetsedlar, så skola ni få fram de ekonomiska konsekvenserna av detta. I tider som dessa, då man skall spara överallt, tror jag, det är skäl i att sammanställa både statsbeskattningen och kommunalbeskattningen; då kanske man kommer till olika resultat.

Det var detta jag ville framhålla, och jag skall be att få yrka bifall till reservationen.

Herr Almqvist: Herr greve och talman, mina herrar! Den siste ärade talaren förde diskussionen in på det område, där det egentligen råder de största tvistigheterna. Jag skall i det hänseendet be att få erinra något om, hur ställningen blivit sådan den nu för närvarande är. Det är riksdagen själv, som för några år tillbaka förklarat sig anse, att folkundervisningsväsendet å den svenska landsbygden icke utvecklats på ett fullt tillfredsställande sätt. Riksdagen, som betraktat folkundervisningsväsendets utveckling såsom ett statsintresse av sådan betydelse, att vittgående åtgärder borde vidtagas för att få detsamma ordnat i överensstämmelse med tidens krav och så, att det kunde giva den uppfostran, som bör tillkomma envar medborgare i ett kulturellt väl utvecklat statssamhälle, har fördenskull vid skilda tillfällen besutut reformer av rätt genomgripande natur.

När man undersöker, dels hur realiserandet av de beslutade förändringarna ställer sig i ekonomiskt avseende, dels ock i samband därmed huruvida det klander och det missnöje, som ligga till grund för de motioner, som framlagts inför denna riksdag, äga något större berättigande, har man att i främsta rummet taga hänsyn till två omständigheter, nämligen för det första det föreliggande behovet och för det andra de ekonomiska möjligheterna till detta behovs realiserande. I fråga om omfattningen av det föreliggande behovet skall jag ej trötta kammarens herrar ledamöter med att uppräknat en mängd siffror, utan jag inskränker mig till att endast angiva, att det icke är riktigt, när man talar om att i vårt land för folkskolorna uppföras lyxpalats, som draga stora kostnader och äro av beskaffenhet att fullständigt äventyra

kommunernas finanser. Om i några fall stora och förstklassigt inredda skolhus uppföras, sker detta i städer och liknande samhällen, där varken folkskolinspektörerna eller skolöverstyrelsen behöva göra några påpekanden för att utvecklingen skall gå framåt. Uppförandet av sådana skolhus sker i de allra flesta fall på kommunernas eget initiativ, och de kostnader, som på grund därav orsakas, kunna naturligtvis icke i något avseende betecknas såsom uppkomna genom utövande av tryck eller makt från folkskolinspektörernas sida.

Ang. omarbetning av författningar rör. folkundervisningen.
(Forts.)

Vad därefter landsbygden beträffar, ber jag få erinra därom, att det fortfarande på grund av fullständig avsaknad av skollokaler i vårt land erfordras över 7,000 lärum. Tager man därjämte hänsyn till de lokaler, som äro mindre lämpliga för sitt ändamål, och vilka förden skull borde ersättas med bättre, kommer man upp till en vida högre siffra. Redan härav framgår, att det är långt ifrån väl ordnat. Behovets omfattning är emellertid mycket olika i skilda delar av landet. Det finnes så till exempel skoldistrikt, där behovet inskränker sig till endast en eller annan läsesal och en eller annan bostadslägenhet. Men det finnes också skoldistrikt, som hava upp till 14 skolstationer, men icke ett enda skolhus, varför alla skollokaler måste förhyras av enskilda. Man inser lätt, att det under sådana omständigheter kan finnas hälsovådliga lokaler, sådana som äventyra icke blott lärarnas utan även lärjungarnas hälsa.

Om nu skolinspektörerna i sådana fall skulle låta allt förbli, som det är, skulle de, även om hänsyn toges till nuvarande tryckta tid, givetvis icke fullgöra de plikter, som blivit dem ålagda först och främst av riksdagen. Ett avstannande av utvecklingen på detta område kan icke få ske, men genomförandet av förbättringar får dock icke forceras utan all möjlig hänsynsfullhet visas mot ekonomiskt svaga kommuner.

I många fall äro nya skolbyggnader erforderliga på grund av att förbättrade skolformer böra komma till stånd. Beträffande sådana skolbyggnader är det möjligt att gå fram med vida större försiktighet än i fråga om de förra. Här böra förändringar icke påyrkas annat än då de äro alldeles oundgängliga. Nu har det emellertid vid den undersökning, som är verkställd i detta avseende, visat sig, att man ej kan med fogs beskylla skolinspektörerna för att i stort sett ha gått fram med hänsynslöshet. Helt naturligt är, att inom en kår, som räknar ett femtiotal medlemmar, ställda på en så krävande post och med så betydande och svåra uppgifter framför sig, det kan finnas en eller annan, som icke är tillräckligt praktisk till sin läggning för att i alla fall kunna iakttaga tillbörlig hänsyn till den ekonomiska depressionen. Men därför att det pådrivande intresset i tjänstens utövande i ett och annat fall möjligen kan hava varit för stort eller tagit sig för kraftiga uttryck, föreligger, enligt min mening, dock ingen orsak för riksdagen att ändra lagar och författningar, som äro antagna, så att det ovillkorligen skulle innebära en tillbakagång, ett avstannande inom en hel del skoldistrikt av en väl behöfvig utveckling. En sådan åtgärd är icke tillrådlig, allra minst på folkundervisningens fält.

Ang. omarbet-
ning av för-
fattningar rör.
folkundervis-
ningen.
(Forts.)

Jag vill till sist, gent emot det påståendet, som under den föregående debatten fällts, att på landsbygden skulle finnas ett allmänt missnöje med folkundervisningen, säga att det talet är överdrivet. Det finns ännu mycket stora trakter av vårt land, där befolkningen med iver vänder sig till inspektörerna för att få deras hjälp, då det gäller att hos skolråden föra talan till förmån för skolväsendets förbättring. Och jag vill tillika uttala, att det missnöje, som tager sig uttryck dels i pressen, dels i riksdagsmotioner, icke alltid är byggt på missnöje hos den befolkning, som närmast har att bära bördan för skolväsendet, utan på åtskilliga agitatoriska och politiska motiv, som icke äro av alldeles sympatisk beskaffenhet. Att man under dessa tider, då de ekonomiska förhållandena äro så tryckta på alla områden, måste gå fram med den största hänsynsfullhet och avstå från alla de reformer, som ej äro oundgängligen påkallade, och att så måste ske även på skolväsendets område, äro folkskolinspektörerna och skolöverstyrelsen fullt på det klara med, och det har också från deras eget håll bestämt framhållits och påpekats.

Jag ber, herr greve och talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Westman: Herr talman! Jag skall börja med att säga, att jag för min del är ganska övertygad om att utskottets ärade vice ordförande kommer att hemföra en seger i dag för utskottets ståndpunkt. Men jag vill lika oförbehållsamt säga, att jag icke tycker, det är en seger att mycket lyckönska till, ty om han nu får smycka sin hjässa med en segerkrans, är det i alla fall för en handling, som ej är av den art, som vänsterns talare i forna tider brukade sträva efter att få utföra.

Utskottets ärade vice ordförande har haft på sin lott att försvara en regeringsåtgärd, som uppenbarligen står i strid med grundlagen. Ty vad är det som skett? Jo, här har riksdagen fastställt vissa villkor för utgående av statsanslag, och regeringen har på egen hand till dessa riksdagens villkor tillagt andra, nya villkor. Att detta står i strid med grundlagen, därom tror jag, att alla här i kammaren äro fullkomligt ense med undantag av — jag är ledsen att jag måste göra det undantaget — utskottets ärade vice ordförande, som uttalat tvekan på den punkten. Men jag vill bara säga, att på den tid jag var departementschef, skulle det aldrig fallit mig in att göra en sak sådan som denna, och eftersom jag ser den nuvarande chefen för ecklesiastikdepartementet här närvarande, vågar jag på rak arm uttala den gissningen, att han ej heller skulle anse sig äga befogenhet att enligt gällande grundlag förfara på sätt, som skett från hans företrädares sida. Utskottets försvar är lagt så, att utskottet har skjutit undan den konstitutionella sidan. Utskottet säger, att utskottet anser sig icke ha anledning att gå in på den konstitutionella sidan av saken, men för min del kan jag icke förstå, hur utskottet kan intaga en sådan ståndpunkt, ty herr vice ordföranden yttrade i sitt anförande, att det var tydligt, att för motio-

närerna hade huvudvikten legat på den konstitutionella sidan av saken. Herr vice ordföranden tog sig till och med därav anledning att erinra om Engelbrekts frihetskrig, om den bondehär, som under mycket god ledning kom från Dalarne och tågade ut i landet för att befria den svenska allmogen. Jag kan ju icke känna till alla de detaljer, varmed denna fantasibild var utrustad i herr ordförandens föreställningsvärld, men jag skulle för min del vilja inlägga en gensaga mot honom, för den händelse han verkligen skulle ha tänkt på folkskolinspektörerna såsom jämställda med de danska fogdarna, mot vilka resningen var riktad. För min del känner jag nämligen våra folkskolinspektörer allt för väl för att jag skulle vilja framställa dem i en sådan dager.

Ang. omarbetning av författningar rör. folkundervisningen.
(Forts.)

Jag förvånar mig — för att återgå till huvudsaken — i alla fall mycket över att utskottet ansett sig berättigat att utan vidare lämna åsido den konstitutionella synpunkten, ty det är ju dock så, att vi allesammans och även medlemmarna av ett utav riksdagens tillfälliga utskott hava skyldighet att intressera oss för att grundlagarna efterlevas, och om vi träffa på ett förhållande, som ger vid handen, att grundlagen har blivit satt åsido i något särskilt fall, böra vi väl alla vara ense om att vi böra medverka till att rättelse därvidlag kommer att ske. Jag vill säga, att det vore särdeles farligt att se genom fingrarna med ett fall som detta, ty skulle det verkligen bli praxis, att riksdagen stillatigande och med gott humör finner sig i att Kungl. Maj:t ändrar de av riksdagen beslutade villkoren för statsanslags utgående, då äro vi inne på en ganska farlig väg.

Jag ber att få erinra därom, att vid förra årets riksdag hade vi uppe en fråga, som var jämförelsevis oskyldig, om man jämför den med den fråga, som nu föreligger, men statsutskottets ordförande uppträdde då med en livlighet, som jag knappt hade trott honom vara mäktig av, och höll ett anförande, varuti han med verklig entusiasm gjorde sig till talesman för den ståndpunkten, att man måste se till att vardera statsmakten får behålla sin rätt okränkta och att ingendera får träda den andras rätt för nära. Jag citerar herr Kvarnzeliuss, när han fortsätter: "Under den tid, då det var högerregeringar och den ena högerregeringen avlöstes av den andra, vem var det, som ständigt slog vakt om riksdagens rättigheter, om icke representanterna på vänstersidan, liberaler och socialdemokrater." Och därpå frågade han ytterligare: "Är det då riktigt att man, när det blivit regimskifte, skall se genom fingrarna med vad man förut starkt reagerat mot? Eller är det riktigt att på något som helst sätt giva ökad näring åt den tendens, som ostridigt gjort sig gällande icke endast, när vi hade en enbart socialdemokratisk regering, utan även under den tid vi hade en blandad liberal och socialdemokratisk regering — den tendens till vissa maktfullkomligheter från Kungl. Maj:ts sida, som man från liberalt och socialdemokratiskt håll under gamla vanliga förhållanden alltid skulle ha reagerat mot?"

Så yttrade sig herr Kvarnzeliuss vid det tillfället, och jag kan icke

Ang. omarbet- hjälpa, att det förefaller mig, att hans yttrande med fullt skäl skulle
ning av för- kunna tillämpas på den situation, som i dag föreligger.
fattningar rör.
folkundervis- Utskottets vice ordförande gick sedan vidare på försvarets väg.
ningen.

(Forts.) Han försökte nämligen prestera ett sakligt försvar för Kungl. Maj:ts åtgärd. Ja, är nu denna åtgärd grundlagsstridig, kan det ju vara överflödigt att diskutera, huruvida den är sakligt berättigad. Men jag skall gärna följa honom på hans argumentation därvidlag. Jag vill säga, att det är fullt riktigt, att det ena av de villkor, som 1918 egenmäktigt tillades av Kungl. Maj:t såsom villkor för statsbidrags erhållande, sedan 1882 står i folkskolestadgan. Men detta berättigar naturligtvis icke Kungl. Maj:t att nu sätta in den bestämmelse, som står i folkskolestadgan, såsom villkor för åtnjutande av statsbidrag. Ty när Kungl. Maj:t gör det, innebär det, att Kungl. Maj:t till denna bestämmelse i folkskolestadgan fogar en straffsanktion. Men en sådan straffsanktion har Kungl. Maj:t ej befogenhet att utfärda, utan det kan endast riksdagen göra. Alltså — är en sådan straffsanktion erforderlig, skall Kungl. Maj:t ingå till riksdagen med förslag härom, eller ock skall en motionär lägga fram saken, varefter riksdagen har att eventuellt fastställa bestämmelsen, ty det är riksdagen som beslutar om villkoren för statsanslags utgående och ingen annan.

Nu frågade den ärade talaren, vad följden blir, om riksdagen stryker dessa villkor, och han utmålade vilket fruktansvärt tillstånd som skulle uppstå därav. Jag kan dock ej förstå, att det skulle bli så förfärligt fruktansvärda följder av detta, ty stryker riksdagen dessa villkor, som Kungl. Maj:t tillfogat, kommer man ju bara tillbaka till den ståndpunkt, som våra författningar intogo före 1918, och det var i alla fall en ståndpunkt, som icke var så beklaglig. Det var en tid, då vårt folkskolväsen gick ganska raskt framåt.

Nu hemställer emellertid herr Pauli, att riksdagen måtte genom att avslå motionen sanktionera Kungl. Maj:ts åtgärd att sätta in dessa villkor på egen hand. Jag vill då bara säga, att det icke är rätta sättet för riksdagen att meddela sitt godkännande av en dylik åtgärd; ty om riksdagen vill övergå till den ståndpunkt, som Kungl. Maj:t intagit, bör det tydligen ske på det sättet, att riksdagen, när den behandlar frågan rörande statsbidrag till folkskollärarna, ändrar de villkor på vilka dessa anslag skola utgå. Det är naturligtvis den rätta vägen.

Den ärade talaren berörde i sitt försvar ej alla det andra villkor, som Kungl. Maj:t satt in på egen hand i författningen rörande statsbidrag till folkskollärarnas avlöning. Det är det villkoret, att "skolan är anordnad i överensstämmelse med gällande föreskrifter". Ja, vad innebär det villkoret? Jo, helt enkelt, att Kungl. Maj:t har på administrativ väg förbehållit sig rätt att bestämma, att alla administrativa förordningar, som utfärdas rörande skolornas anordnande, av vilken administrativ myndighet de än utfärdas, skola hava karaktären av villkor för statsanslag. Det är väl ändå att gå mycket långt. Riksdagen skulle överlämna sin makt att bestämma om statsbidragen icke bara till Kungl. Maj:t utan till vilken som helst administrativ myndighet, som är befogad

att utfärda föreskrifter rörande skolväsendet. Detta villkor är minst lika betänkligt ur principiell synpunkt som det föregående, ja, enligt min tanke är det än mera betänkligt.

Ang. omarbetning av författningar rör. folkundervisningen.
(Forts.)

Det finns ett annat yrkande i reservationen, som jag i korthet vill beröra, och det är det yrkandet, att för lärarna boställsordningen skall utfärdas i form av en utav Konung och riksdag gemensamt stiftad lag. Det är ett yrkande, som endast innebär ett steg i den riktning, på vilken utvecklingen har varit inne allt sedan den tid, då det blev bestämt, att våra kommunalförfattningar skulle utfärdas i denna form av Kungl. Maj:t och riksdagen gemensamt, och det är alldeles i överensstämmelse med de synpunkter, som då kommo till uttryck, att man anser, att om i en författning det ålägges en kommun en tunga, ett allmänt besvär, så bör denna författning utfärdas av Konungen och riksdagen gemensamt och icke av Konungen ensam. Jag vill bara säga, att jag är fullkomligt övertygad, att även om detta yrkande i dag skulle avslås av kammaren, kommer det dock i framtiden att vinna seger, ty det yrkandet ligger i den linje, efter vilken utvecklingen rör sig framåt.

När utskottet i sin motion — herr vice ordföranden har i sitt yttrande anslutit sig till detta uttalande — säger, att utskottet avvisat motionärernas yrkande på grund därav att det "varken är erforderligt eller lämpligt att ändra för normala förhållanden avsedda författningar, så att de anpassas efter läget under nu rådande depressionstid", vill jag med anledning härav säga, att vad som här yrkas är, att vissa författningar skola anpassas efter rikets grundlagar och efter de grundsatser, som utgöra basen för utformandet av vår kommunala självstyrelse. Det är ju så, att de yrkanden, som här äro framställda, icke innebära något annat än de kraven, att riksdagen skall få tillfälle att göra sitt inflytande gällande dels på ett område, där riksdagen enligt grundlagen har rätt härtill, dels på ett nytt område, dit riksdagens befogenhet skulle utvidgas.

Det har sagts, att ett bifall till dessa yrkanden skulle medföra oerhörda faror för vårt folkskoleväsendes utveckling. Även den siste ärade talaren yttrade något i den riktningen, fastän han en stund förut i sitt anförande erinrat därom, att riksdagen inlagt mycket stor förtjänst under gångna tider genom den omvårdnad, som riksdagen låtit folkskoleväsendet komma till del. Jag måste säga, att den misstro mot riksdagen, som kommit till uttryck i dessa båda talareshörsord liksom för övrigt vid flera tillfällen under debatten, enligt min tanke är alldeles obefogad.

Jag är övertygad om att det skall lända till folkskoleväsendets verkliga bättnad, om grunden för dess utveckling lägges bred och fast. Det är i denna övertygelse, som jag herr talman, yrkar bifall till reservationen.

Herr Ekman, Karl Johan: Herr talman! Mycket av vad jag hade ämnat säga är redan sagt av den närmast föregående ärade talaren, men jag ber att få ytterligare understryka vissa saker. Jag är icke så övertygad som han om att det i dag blir någon seger för utskottets

Ang. omarbet-
ning av för-
fattningar rör-
folkundervis-
ningen.
(Forts.)

ståndpunkt, ty det skulle vara att giva ett alltför dåligt betyg åt kammarrens omdöme. Jag tror, att skolans målsmän kunna vara fullkomligt lugna för riksdagen. Den har under de gångna åren visat sig mäktig de största uppoffringar för skolväsendet i vårt land, men jag får säga, att om det skall lagstiftas för skolan på det sätt, som under sista tiden har skett, kommer det att växa upp inom hela vårt land en storm emot skolan.

Den föregående ärade talaren har påpekat en detalj, nämligen huru-
som, då riksdagen fastställer vissa villkor för statsbidrag, regeringen lägger till nya villkor. Det förhåller sig precis på samma sätt med lagstiftningen rörande folkskolan. Jag har här framför mig boställsordningen för lärarepersonalen vid folk- och småskolor; den är utfärdad av Kungl. Maj:t. I samband med den stora skolreformen 1918 förelades riksdagen av regeringen vissa huvudgrunder för en boställsordning. Dessa huvudgrunder gillades av riksdagen med vissa smärre ändringar; men när sedan boställsordningen publicerades, var den full med nya villkor och bestämmelser, som riksdagen alls icke hade beslutat eller givit Kungl. Maj:t något bemyndigande att införa, och det är huvudsakligen dessa nya, tillagda bestämmelser, som gjort, att denna nya boställsordning har mötts av så stark opposition överallt och att den blivit så dyrbar för kommunerna. Jag skall bara nämna några exempel.

Det sades av riksdagen i dessa huvudgrunder, att tjänstebostad *kan* vara förlagd till ett särskilt hus i skolans närhet. Nu har Kungl. Maj:t i boställsordningen utfört detta på det sättet, att tjänstebostad *skall* vara förlagd till särskilt hus i skolans närhet utom i vissa undantagsfall, som särskilt omnämnas i författningen. Sålunda står det i kungörelsen, att "Där skolhus är avsett för endast en läraravdelning och tjänstebostaden omfattar högst två rum med kök, ävensom där tjänstebostad i övrigt ej lämpligen kan förläggas till särskilt hus, må den inrymmas i skolhuset". En bostad om högst två rum och kök är en lärarinnebostad. Alla manliga lärare skola således i regeln hava bostad utom skolhuset. Det har aldrig varit riksdagens mening att på så sätt skärpa bestämmelsen. Vidare heter det, att "för ordinarie manlig folkskollärare" skall bostaden innehålla "minst tre i lämplig, direkt förbindelse med varandra stående rum och kök med en sammanlagd golvyta av omkring 90 kvadratmeter", och så finns det vidare åtskilliga mått på golvytor. Något sådant har riksdagen aldrig fastställt. Följden blir, att huset måste byggas stort och dyrbart. Detta villkor för byggandet har Kungl. Maj:t alldeles obehörigt uppställt. Vidare förekomma bestämmelser om att "boningsrummen skola hålla i höjd från golv till tak minst 2,7 meter och i allmänhet icke över tre meter. I vindsvåning må rumshöjden kunna nedgå till 2,4 meter samt undantagsvis i någon del av ett rum till 1,8 meter". Även dessa bestämmelser äro ägnade att framtvinga stora och dyrbara byggnader. Vidare är det stadgat, att, där bostaden förlägges till skolhuset, bör den "ej vara belägen över eller under skollokalen". Således får man icke, såsom hittills i allmänhet har varit fallet, bygga skolhusen så, att man har skolsalarna på nedra botten och bostaden ovanför, utan

huset skall nödvändigt göras så stort, att bostaden kan ligga bredvid skollokalerna, vilket gör, att det blir nästan sak samma som att bygga ett nytt, särskilt hus. Det finns ju visserligen övergångsbestämmelser, som säga, att man till år 1928 får reda sig med enklare förhållanden, men därefter skall allt det nya vara genomfört. Skollhusen kosta nu ute på landet 40,000, 50,000, 60,000 kronor eller mer, och de kunna icke gärna byggas billigare med alla dessa bestämmelser, som utan riksdagens tillstånd införts i boställsordningen. Vidare har det stadgats att på dessa bostäder skola hållas av- och tillträdessyn, och att denna skall förrättas av folkskoleinspektören, samt att inspektören "skall vid inspektion" — "tillse, att vid synen anmärkta reparationer blivit verkställda". Inspektören är således domare och exekutor i en person och det finns inga bestämmelser om, att man får överklaga, vad inspektören sålunda vid synen ålägger. Det är rent upprörande, att en sådan boställsordning har kunnat utfärdas. När det är fråga om boställsordningar för andra boställshavare, t. ex. prästerna, utfärdas bestämmelserna i allmän lag, stiftad av Kungl. Maj:t och riksdagen. Vid prästboställena är det domare med nämnd, som förrätta synerna, och så har man rättighet att klaga; men allt sådant är struket, när det gäller skolorna. I fråga om dem stadgas, att skolmyndigheterna skola bestämma, hur det skall vara; och kommunerna skola ovillkorligen vara skyldiga att bygga och underhålla vad sålunda påsynas vid äventyr att eljest statsbidraget indrages. Är det rimligt, att en lag skall få utfärdas på detta sätt av Kungl. Maj:t utöver de direktiv, som riksdagen har givit.

I dagarna hava vi i tidningarna sett publicerat det nya förslaget om folkskolan såsom bottenskola och påbyggnaderna därpå. Denna sak kommer att för folkskolan medföra en oerhörd utvidgning. Det kommer naturligtvis att krävas nya lokaler, då alla barn skola pressas in i folkskolorna. Vidare är det föreslaget, att för tillträde till realskola eller lyceum skall erfordras minst 6-årig kurs vid A-skola. Den nya skolreformen förutsätter således framtvängandet av A-skolor överallt i landet. Eller är kanske meningen att tvinga föräldrar, som bo på landet, att skicka sina barn till städerna eller större samhällen, där det finns folkskolor av A-typen. Men då frågar jag: skola då de samhällen, som hava A-skolor, taga emot i sina skolor barn ifrån de orter, där man har enklare skolor, eller hur skall det ordnas? Man kan befara, att saken kommer att ordnas av Kungl. Maj:t helt enkelt genom en föreskrift, att det skall finnas A-skolor i alla församlingar, med därtill hörande storartade skolor, som kunna rymma alla dessa barn, och storartade bostäder för lärarna, allt vid äventyr att statsbidraget eljest mistes.

Jag tror, att riksdagen gör ganska klokt i att hålla på sin grundlagsenliga rätt att här få hava ett ord med i laget.

Vad som i de två punkter, som reservationen avser, beröres, är, i första punkten, riksdagens bevilningsrätt, riksdagens rätt att, då den anslår medel till statsbidrag, få uppställa villkoren för dessas erhållande, samt i andra punkten riksdagens lagstiftningsrätt. Den är alldeles klar och otvetydig, då det gäller bostäder för präster, och jag kan icke be-

Ang. omarbetning av förfatningar rör folkundervisningen.
(Forts.)

*Ang. omarbet-
ning av för-
fattningar rör.
folkundervis-
ningen.*
(Forts.)

gripa, hur det är möjligt att lagstiftningen skall hava en annan karaktär, om boställshavaren är en folkskollärare. Bifaller riksdagen detta utlåtande, avhänder den sig en klar lagstiftningsrätt; och med de konsekvenser, som åtfölja den blivande skolreformen, gratulerar jag riksdagen, ifall den vill inlåta sig på en sådan politik.

Alltså yrkar jag, herr talman, bifall till reservationen.

Herr Hagfält: Herr talman! Motionären framdrog exempel på de fördelar, som skulle kunna vinnas, om hans motion ginge igenom, men jag vill då däremot framföra några exempel, grundade på erfarenheter från landsbygden, till förmån för utskottets förslag.

Jag har sett, att inspektionen har blivit ordnad på ett bättre sätt än förut. Även då det gäller landsbygden, är det alldeles nödvändigt, att inspektören där bör tillstyrka, om statsbidrag skola utbetalas eller icke och hur skolväsendet med anledning därav bör ordnas i kommunerna. Jag tillhör ett skoldistrikt och har varit mångårig ledamot av skolrådet därstädes, och jag har därifrån haft erfarenhet av att det där förekommit dualism mellan två lika starka partier med åtföljande strider dem emellan, som pågingo ett tiotal år, innan frågan kunde lösas. Men tack vare inspektörens ingripande blev till slut skolväsendet ordnat på ett tillfredsställande sätt. Innan inspektören ingrep, fick man där nöja sig med små, trånga lokaler. I stället hava vi nu fått rymliga lokaler både för folkskola och småskolor i olika delar av distriktet, och allt detta till skolväsendets förbättrande. Jag anser, att det ändringsförslag, som förekommer i motionen under mom. c), är alldeles obefogat, och att i stället bestämmelsen bör vara kvar såsom förut på det att skoldistriktet därigenom måste ordna sitt skolväsende på lämpligt sätt.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Åström: Herr talman! Jag kan icke hjälpa, att jag i någon mån måste taga avstånd ifrån den jämförelse, som utskottets ärade vice ordförande gjorde mellan Engelbrekt och den främste målsmannen för den här motionen. Då jag alltså tager avstånd därifrån så förfaller ju åtminstone för mitt vidkommande den förebräelse, som herr Westman utslungade, att det skulle vara ett alltför skarpt angrepp emot folkskoleinspektörerna. Jag tror visserligen, om man bibehåller proportionerna mellan den gamla och den nya Engelbrekt, att icke proportionerna emellan de gamla fogdarna och folkskoleinspektörerna hade blivit så farliga heller. Mig förefaller det dock, om man, som motionärerna här i dag hava gjort, så gott som uteslutande ser på den konstitutionella sidan av saken, som om man hade haft möjlighet att på den vägen för länge sedan föra fram frågan till behandling. Att nu i hast vilja upphöja ett tillfälligt utskott till att övertaga ett konstitutionsutskotts uppgift, tycker jag är något för höga anspråk. Den siste ärade talaren skulle kanske t. o. m. hava kunnat upplysa den ärade motionären om, att konstitutionsutskottet tydligen alla redan har behandlat frågan och att första tillfälliga utskottet, som det självt säger, icke haft anledning att lägga sig i denna konstitutionella

konflikt. Jag tror också, att man måste medge, att, om dessa bestämmelser hade medtagits i regeringspropositionen, som framlades till 1918 års riksdag — vilket antagligen hade varit lyckligast, ty de hade då tillämpats och återfunnits i folkskolestadgan i 36 år — de alldeles säkert hade blivit av riksdagen också godkända. Nu har det ju påvisats av skolöverstyrelsen, att Kungl. Maj:t såväl i konseljen som i regeringsrätten har fastslagit dessa bestämmelser i en mängd olika fall, och riksdagen har ju senast vid förra riksdagen avslagit två motioner, som voro ungefär likartade med den nu föreliggande.

Ang. omarbetning av författningar rör. folkundervisningen.
(Forts.)

Det skulle också kunna sägas till herr Ekman, att det visserligen är mycket intressant att höra honom bliva revolutionär och hota med stormarna ute i landet, men jag tror, att, om landets skolväsende skall läggas om efter de principer, som komma ifrån det hållet, det kanske skulle komma att växa upp en storm i landet, en storm som nog bleve något allvarligare än den, varmed herr Ekman hotade.

Det är tydligt, att det för en hel del kommuner vid vissa tillfällen måste komma att bli ganska stora ekonomiska svårigheter, då det gäller ordnandet av skolväsendet, men det beror icke minst på att en hel del kommuner hava stora ytområden men ett litet invånareantal. Det är naturligt, att det måste uppstå en del sådana svårigheter och att det måste bli orättvisare och svårare för dessa än för de kommuner, som på ett mindre ytområde hava ett större invånareantal och därför större skattekraft. Men det är också ganska lätt att konstatera, om man vill intressera sig för spörsmålet en liten smula, att det icke alltid är säkert, att vi hava haft det sämsta skolväsendet i de ekonomiskt minst bärkraftiga kommunerna, utan det kan också påvisas, att åtskilliga ekonomiskt mycket bärkraftiga kommuner hava försummat sitt skolväsende, beroende icke minst på att, under den gamla fyrkskalans tid, man på de respektive stämmorna ifrån det hållet, där man hade litet eller intet intresse av skolväsendets ordnande, bestämde den saken. De, som sände sina barn, icke till folkskolan utan till de högre utbildningsanstalterna, de hade rätt att bestämma, hur skolväsendet skulle ordnas inom de respektive kommunerna, och därför blev skolväsendet ordnat därefter! Sålunda har man där blivit efter i högre grad än som var av behovet påkallat och därför kommer det nu, när andra och nya tider tränga sig fram, att bli svårigheter för en hel del kommuner. Jag tror, att det kommer att råda svårigheter på detta område, ända tills staten — vilket också uttalades vid fjolårets riksdag — kommer att kraftigare kunna bidra även då det gäller själva skolbyggnadsfrågan och då det gäller bekostandet av skolväsendet i större utsträckning än då det endast gäller lärarelöner; men jag tror icke det är skäl i att kammaren för sin del förklarar, att den anser, att, även om dessa bestämmelser icke skulle följas — ty så kommer helt naturligt ett bifall till motionen att tolkas — man ändå skall hava rätt att erhålla statsanslag till lärarelöner i den utsträckning man nu har, även om det icke då finns utsikter att kunna bibringa en sådan effektiv skolundervisning som dessa bestämmelser just avse att åstadkomma. Jag ber särskilt att få trycka på vad vice

Ang. omarbet-
ning av för-
fattningar rör.
folkundervis-
ningen.
(Forts.)

ordföranden i utskottet sade, då han förklarade, att det icke kan anses vara lämpligt att, med hänsyn till kristiden och de svårigheter, som den fört med sig, försöka efter onormala förhållanden ändra en författning, som skall vara gällande under normala tider. Då är det bättre att se till, att de, som hava hand om tillämpningen, sköta den på ett effektivt sätt. Den kan ju i mycket hög grad bero på de personer, som innehava dessa ämbeten, men det är icke i så synnerligen många fall som det framkommit klagomål. Klagomål, som varit av större betydelse, hava egentligen icke påvisats från mera än ett enda distrikt i landet, och detta vittnar ju ganska gott om dessa tjänstemäns hänsynstagande till förhållandena.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Herr Pauli: Jag skall taga det tillkännagivande, som herr talmannen nyss lämnat kammaren, ad notam, så till vida att jag skall fatta mig mycket kort. Det har också sagts så mycket i den här debatten, att ämnet kan anses vara tillräckligt belyst. Dessutom har jag i viss mån blivit förekommen av den siste ärade talaren.

Men när professor Westman gent emot mig framhållit, att om utskottet här skulle vinna seger, så skulle denna seger icke vara värdig de vänstermän, som talat för utskottet, så ber jag få säga, att jag icke alls delar den uppfattningen. Man behöver bara kasta en blick på den politiska fysionomen hos flertalet av de talare, som här hava uppträtt vid motionärernas och reservanternas sida, för att förstå, var vänsterintresset ligger i den här frågan. Och när man här något klandrat mig, därför att jag liknat herr Westman och motionärerna, bland vilka ju även finnas män, som äro födda inom Dalarnes landamären, vid Engelbrekt och hans dalkarlar, så behöver jag icke upplysa denna kammare om att i denna liknelse fanns inneslutet ett litet korn ironi. Jag vill för övrigt tillägga, att jag naturligtvis därmed icke heller velat säga, att inspektörerna äro att likna vid Jösse Eriksson och andra grymma fogdar från Kristian Tyranns tid. Från vilket håll sådana antydningar kommit fram, tror jag däremot blivit ganska tydligt under denna debatt.

Herr Westman förklarade vidare, att de regeringsåtgärder, som det här talas om, uppenbarligen stå i strid med grundlagen, och han anmärkte, att den ende, som icke tycks inse detta, skulle vara utskottets vice ordförande. Jag vill erinra herr Westman om, att jag kanske icke står så alldeles ensam och isolerad i det fallet, som han tyckes förmena. Denna fråga har naturligtvis varit föremål för prövning inom 1919 års konstitutionsutskott. Men då 1919 års konstitutionsutskott icke funnit anledning att göra någon anmärkning mot det föregående årets regering i denna fråga, så har tydligen nämnda konstitutionsutskott också varit av den uppfattningen, att här icke förelegat något flagrant brott emot

grundlagen, och jag kan alltså smickra mig med att i det hänseendet vara i ganska gott sällskap.

När det vidare frågas, varför första tillfälliga utskottet icke funnit sig böra ingå på den konstitutionella sidan av saken, så har den föregående ärade talaren redan påpekat skälen därför. Första tillfälliga utskottet är nämligen icke förmädet nog att anse sig böra övertaga konstitutionsutskottets funktioner, utan det tror, att konstitutionsutskottet förvaltar sina åligganden så, att det icke behöver hjälp i det fallet.

*Ang. omarbetning av författningar rör. folkundervisningen.
(Forts.)*

Vidare kritiserade herr Westman mitt sakliga försvar för Kungl. Maj:ts åtgärder. Han framhöll därvid bland annat, att Kungl. Maj:t fogat straffpåföljd till folkskolestadgans bestämmelser om lämpliga lokaler, möbler o. s. v. Det är sant, att Kungl. Maj:t gjort detta, men det är också sant, som jag tidigare tagit mig friheten framhålla, att denna straffpåföljd i praktiken redan förefanns förut, och att fastän dessa bestämmelser icke formellt figurerade bland villkoren för statsbidrags erhållande, de dock tillämpades på det sätt, att när de icke voro uppfyllda, staten icke heller utbetalade statsbidrag. Jag vill ytterligare för kammaren betona, att det väl icke är annat än rätt och billigt, när staten betalar så gott som hela lönen till lärarna, att staten också fordrar, att lokaler och undervisningsmateriell äro i tillfredsställande skick. Jag kan icke alls, i enlighet med herr Westmans uppfattning, bagatellisera de följder, som ett riksdagens bifall till det första yrkandet i motionens kläm skulle innebära, ty jag tror alldeles säkert, att det skulle hava den psykologiska effekten på den stora allmänheten, att den ansåge, att riksdagen har, såsom utskottet säger, eftersatt vikten av goda lokaler, möbler och undervisningsmateriell. När det vidare talas om det andra villkoret, som inneslutes i moment a), att skolorna skola vara anordnade "i överensstämmelse med gällande föreskrifter", kan det kanske icke skada att erinra om att detsamma är stadgat i fråga om fortsättningsskolor, högre folkskolor och kommunala mellanskolor samt även i fråga om de av landstingen upprättade småskoleseminarierna. Det står till exempel i § 4 mom. 2 i kungl. kungörelsen angående statsbidrag till fortsättningsskola, att "Skolan skall vara anordnad i enlighet med de i ovan omnämnda stadga för fortsättningsskolan ävensom i skolans reglemente meddelade föreskrifter". Jag tror, att Kungl. Maj:t där alltså endast har följt en analogi, som var fullt naturlig.

Jag är övertygad om att de saksål, som här hava förebragts för bibehållandet av den nämnda föreskriften, äro av den beskaffenhet, att kammaren borde anse det vara lämpligt att följa utskottet på den punkten. Den konstitutionella frågan har redan förevarit, och jag anser därför, att vi vid behandlingen av denna motion böra fästa huvudvikten vid den sakliga innebörden.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Andersson, Erik: Herr greve och talman! Vid behandlingen av denna fråga inom utskottet voro vi fullt medvetna om

Ang. omarbet-
ning av för-
fattningar rör.
folkundervis-
ningen.
(Forts.)

att det tillstånd, som hittills varit rådande inom skolväsendet, icke varit tillfredsställande. Vi voro också av den åsikten, att ett om möjligt enhälligt uttalande från riksdagens sida borde ske, men förutsättningen för att ett sådant uttalande från riksdagens båda kamrar skulle kunna ske, var, att utskottet fullständigt tog avstånd från den konstitutionella delen av frågan, alltså att utskottet icke gjorde något yttrande, vare sig gillande eller ogillande, om den konstitutionella delen av frågan. Så har också skett; utskottet har icke givit sig in på den frågan. Själv är jag även av den åsikten, att ett tillfälligt utskott icke bör fungera som konstitutionsutskott, utan bör få stå utanför sådana frågor.

Vad då sakfrågan beträffar, så — för att få fram ett så enhälligt utskottsutlåtande som möjligt — var detta icke möjligt på annat sätt än genom att göra ett kraftigt uttalande i motiveringen. Det uttalandet, som därvidlag har blivit gjort, återfinnes på sid. 5 i utskottets utlåtande och lyder så här: "att skoldistriktet få någon tids rådum med införande av mera kostsamma skolförbättringar och icke tvingas att brådstörtat och med fara för ekonomisk överansträngning bringa sina undervisningsanordningar i det skick, att de motsvara även högt ställda fordringar. Stor varsamhet synes särskilt för närvarande nödvändig vid åläggande av byggnadsskyldighet för skoldistriktet." Det är ju i dessa avseenden, som kommunerna råkat mest illa ut; så t. ex. med nybyggnadsskyldigheten och just därutinnan att en hel del kommuner blivit ålagda nybyggnadsskyldighet under denna mycket dyrbara tid och därför måst upptaga lån, som de nu få dragas med under en lång tid framåt. Jag är liksom utskottet av den åsikten, att en synnerligen stor försiktighet i fortsättningen bör iakttagas från skolmyndigheternas sida, och jag utgår ifrån att i händelse vad i detta utskottsutlåtande är uttalat blir riksdagens beslut, skolmyndigheterna skola taga hänsyn härtill, och iakttaga den skonsamhet, som är nödvändig, samt även taga sikte på kommunernas ekonomiska ställning, så att den icke onödigt betungas alltför hårt.

Med denna uttalade önskan ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr B o b e r g: Herr talman! Då detta är ett av de få tillfällen då en enskild riksdagsman här i riksdagen kan på ett mera förnimbart sätt understryka vikten av att folkskoleinspektörerna fara mera varsamt fram med kravet på nybyggnader och sådant ute i skoldistriktet, har jag begärt ordet för att få framdraga ett exempel på, hur det kan gå till.

Då statsrevisionen var samlad, togo vi i den avdelning jag tillhörde, de ärenden i betraktande, som gått till Kungl. Maj: t av den anledning, att vederbörande folkskoleinspektör hos länsstyrelsen utverkat förbud mot statsbidragets utbetalande på grund därav att vederbörande kommun icke uppfyllt skolförordningens föreskrifter. Bland dessa fall förekom ett från Gårdveda i Småland, där folkskoleinspektören hade satt förbud för statsbidragets utbetalande, därför att kommunen icke hade uppfyllt folkskolestadgans föreskrifter angående lärarebostaden, ty det fanns där en lärarebostad på blott 2 rum och kök. Kommunen förklarade, att skol-

läraren hade varit nöjd därmed, och att kommunen f. ö. skulle till nyåret inrätta ett rum till eller så fort den kunde ordna en bättre bostad. När kommunen skickade denna skrivelse till länsstyrelsen i Kalmar, så åtföljdes den av en annan skrivelse från folkskolläraren på platsen, vari han förklarade, att han, som var ungarl, för sin del var *nöjd* med förhållandena sådana de voro. När nu folkskolläraren på platsen var nöjd med den bostad, som han hade, varför skulle då folkskoleinspektören utverka förbud för statsbidragets utbetalande, så att detta ärende måste fram till Kungl. Maj: t? Visserligen avgjorde ju Kungl. Maj: t ärendet till kommunens förmån. I alla fall visar detta hän på en viss kitslighet och på att somliga folkskoleinspektörer verkligen icke taga hänsyn till de praktiska och faktiska förhållandena på platsen, ja, till och med totalt sakna sinne för vad ekonomi vill säga. En sådan motion som den, som ligger till grund för utskottets betänkande är sålunda enligt min mening befogad. Jag hoppas, att vederbörande efter den diskussion, som förts här i dag, måtte tänka något på att ändra sitt beteende. Ty annars bliva förhållandena rätt så olidliga på grund av det sätt, på vilket vissa inspektörer tillämpa folkskolestadgan.

Jag har intet yrkande.

Herr E k m a n, K a r l J o h a n: Herr greve och talman! Endast en liten replik! Det säges, att konstitutionsutskottet godkänt Kungl. Maj:ts förfarande. Så är ingalunda förhållandet, ty konstitutionsutskottet har icke behandlat detta ärende. Konstitutionsutskottet kan omöjligen i detalj granska vartenda ett av de tusentals ärenden, som passera regeringen; och det har aldrig förr förekommit, att konstitutionsutskottet har *behövt* granska, huruvida efter riksdagens hörande utfärdade lagar och författningar verkligen varit med riksdagens beslut överensstämmande så att icke därutöver bestämmelser insmugglats, som inneburit en väsentlig avvikelse därifrån. I förlitande på den fulla överensstämmelsen med riksdagens beslut har man icke så noga granskat alla utfärdade lagar och författningar i det avseendet. Det kan sålunda absolut icke åberopas såsom någon ursäkt i detta fall, att konstitutionsutskottet år 1919 icke kom att observera, vilket övergrepp som var begånget. Man kunde nämligen icke tänka sig något dylikt och förbigick därför författningen. När jag sedermera upptäckte förhållandet, häpnade jag, men då var det redan för sent att göra anmärkning, emedan granskningsåret redan var tilländalupet.

Det har nyss sagts, att denna diskussion bör föranleda folkskoleinspektörerna att iakttaga en viss försiktighet och återhållsamhet vid åläggandet av byggnadsskyldighet för kommunerna. Det är mycket riktigt, men författningen är nu sådan, att den ålägger kommunerna detta onus. Det kan icke någon folkskoleinspektör göra ändring i. Regeringen har visserligen till följd av kristiden medgivit uppskov i vissa fall med anordnandet av skollokaler och bostäder enligt de nya bestämmelserna, men dessa kvarstå i alla fall med all sin tyngd, så snart den värsta kristiden är över. Att de i och för sig äro alldeles för mycket betungande,

Ang. omarbeting av författningar rör. folkundervisningen.
(Forts.)

Ang. omarbet-
ning av för-
fattningar rör.
folkundervis-
ningen.
(Forts.)

tror jag att var och en, som haft någon praktisk erfarenhet av saken, kan intyga. Det är således en ändring i författningen, som erfordras; i vilket fall som helst bör det icke godkännas, att Kungl. Maj:t på detta sätt, utöver vad riksdagen beslutat, inför bestämmelser, som betunga de skattskyldiga.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr V r a n g: Herr greve och talman! Jag vill icke dölja, att jag vid behandlingen av denna fråga inom utskottet var mycket välvilligt stämd emot den motion, som blivit framburen av herr Schedin. Det kan ju då synas underligt, att jag icke befinner mig bland dem, som reserverat sig mot utlåtandet, till vilket utskottet kommit, och jag skall därför med ett par ord be att få angiva, varför så icke skett.

Först och främst vill jag, liksom herr Andersson, säga, att jag lika väl som utskottet i övrigt ansåg, att den konstitutionella sidan av saken hade vi intet eller åtminstone föga att göra med, så mycket mindre, som det här rör sig om ett fall från 1918 och vi nu skriva 1922 och tillfälle förut, senast i fjol, givits att behandla densamma.

Men vad däremot själva huvudsaken beträffar så var jag, som jag sade, livligt intresserad av att söka ernå den framgång, som kunde vinnas för herr Schedins m. fl. motion. Jag gick därför i mångt och mycket på andra linjer än dem, som följts av herr Pauli m. fl. Att vi kommit till samma slutsats, beror på följande.

Jag ansåg och anser alltjämt, att vi alla äro eniga om målet, som vi vilja komma till, men däremot icke om de medel, med vilka vi söka nå detta mål. Genom en riksdagsskrivelse, vilket var målet för motionen, skulle vi hava fördröjt frågans återkomst till riksdagen både ett och kanske flere år. Genom en välvillig motivering beträffande motionärens synpunkter har utskottet genast kastat sig in på frågan och därmed givit uttryck åt sin välvilja för de synpunkter, som blivit framförda av motionären. Även om vid ett bifall till utskottets förslag någon officiell skrivelse icke kan komma att avgå till de myndigheter, som hava eller skola få med saken att skaffa, så är det emellertid ett faktum, som man kan grunda på erfarenhet från föregående tider, att om just i denna fråga riksdagen visat sig hava ögonen öppna för och uttalat klander och missnöje över det sätt, på vilket vederbörande tolkat de författningar, som förelegat, så har det visat sig, att vederbörande, både skolöverstyrelsen och folkskoleinspektörerna, varit synnerligen känsliga för detta. Vi hava i landsorten och icke minst inom Skaraborgs län, där vi många gånger icke alls haft det trevligt med våra folkskoleinspektörer, en gynnsam erfarenhet av, att ett uttalande från riksdagen inverkat synnerligen förmanligt på inspektörernas hållning gent emot folkskoledistrikten.

Då jag alltså förmenar, att den väg, som utskottsmajoriteten tillstyrkt, nämligen att med välvillig motivering — mot vilken här ingen invändning gjorts — avstyrka bifall till motionen, fortare leder till förbättring av förhållandena, har jag gått med på utskottets hemställan

och skall därför, herr greve och talman, sluta med att yrka bifall till utskottets förslag.

Ang. omarbetning av förfatningar rör. folkundervisningen.
(Forts.)

Herr Westman: Herr greve och talman! Samtliga utskottsmedlemmar, som talat å utskottsmajoritetens vägnar, hava sagt, att man inom utskottet varit ense om att man icke skulle försöka upphöja ett tillfälligt utskott till konstitutionsutskott, och att av det skälet utskottet ansett, att det borde lämna den konstitutionella frågan i den här saken å sido. Det har emellertid givetvis aldrig varit någon människas mening att anmoda detta tillfälliga utskott att fungera som konstitutionsutskott. Ingen har tänkt sig, att detta utskott skulle uttala sig därom, huruvida konstitutionellt ansvar skall utkrävas av vederbörande departementschef. Den saken är ju ur världen — men ingen annan sak heller — därigenom att konstitutionsutskottet år 1919 lämnade den Kungl. Maj:ts åtgärd, varom det nu är fråga, utan anmärkning. Det är väl alldeles klart, att när till första tillfälliga utskottet remitterats ett ärende, som är av den beskaffenhet, att utskottets vice ordförande själv förklarat, att han anser, att förslagsställarnas huvudintresse varit konstitutionellt, har utskottet varit skyldigt att utreda och betrakta denna sak även ur konstitutionell synpunkt. Det är en sak, som utskottet icke kan undandraga sig. Skulle utskottet vid sin utredning finna, att grundlagen blivit överträd, så böra utskottets medlemmar, lika väl som varje annan riksdagsman, vara skyldiga att medverka till att rättelse i detta avseende sker.

Jag hörde med verkligt beklagande ett yttrande av herr vice ordföranden i utskottet, det nämligen att man endast behövde se färgen på de talare, som uppträtt till förmån för reservationen, för att kunna se, var vänsterintresset ligger. När man, som vi här hava gjort, diskuterar den frågan, huruvida riksdagen skall stillatigande finna sig i en maktutvidgning från Kungl. Maj:ts sida, som inkräktar på riksdagens grundlagsenliga rätt, så är det verkligen märkvärdigt att höra utskottets vice ordförande såsom skäl för den ståndpunkten, att riksdagen icke skall bry sig om vad som skett från Kungl. Maj:ts sida, anföra, att vänsterintresset ligger på den sida han ställt sig.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande.

Herr Pauli: Gentemot den siste ärade talaren ber jag att till förtydligande av vad jag sade i den passus av mitt anförande, som han påtalade, få framhålla, att när jag talade om vänsterintresset, tänkte jag givetvis på det, som väl i alla fall för flertalet av denna kammars ledamöter står såsom huvudsaken i denna fråga, nämligen folkundervisningen. Jag har uttryckligen framhållit såsom min mening, att ett bifall till motionen skulle vara till förfång för folkundervisningen. Och jag tror också, att för flertalet av motionärerna — att döma av hela det sätt, varpå motionens motivering från början är lagd — kommunernas ställning till själva skolbyggnadsfrågorna varit det, som mest intresserat dem. Men på samma gång har ju i motiveringen framhållits denna prin-

Ang. omarbet-
ning av för-
fattningar rör.
folkundervis-
ningen.
(Forts.)

cipliella synpunkt, och jag påpekade, att denna ytterligare förts fram i reservationen och där gjorts till huvudsak; men det bör observeras, att detta har skett först i reservationen, icke i själva motionen. När jag nu som sagt talade om vad jag råkade uttrycka såsom "vänsterintresset" i denna sak, d. v. s. såsom frisinnet och över huvud taget framstegsviljans synpunkt härvidlag, tänkte jag på det intresse, som vill befordra folkundervisningsväsendets utveckling, och det har naturligtvis icke ett ögonblick fallit mig in att påstå, att vänsterintresset skulle innefatta, att riksdagens rätt eftersattes. Jag har endast förmenat, att i den mån riksdagens rätt här möjligen rent formellt kan hava eftersatts, har det icke skett på ett så kännbart sätt, att det motiverar hela den aktion, som man har satt i gång i denna fråga. För så vitt herr Westman och övriga motionärer verkligen anse, att det är till gagn för folkundervisningsväsendet, att bestämmelserna i fråga om nödiga lokaler o. s. v. efterlevas, böra de ju också önska, att riksdagen, liksom redan Kungl. Maj: t gjort, fastställer dessa bestämmelsers efterlevnad såsom villkor för statsbidrag, och detta har ju också tämligen tydligt sagts ifrån i reservationen. Jag har då velat framhålla, att ett av de sätt, varpå riksdagen kan bidra till att förverkliga detta önskemål, vore att avslå den föreliggande motionen.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det föreliggande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Albin Andersson i Myggenäs vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslags en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första kammarens första tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 15, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan och antages det förslag, som innefattas i den av herr Albin Andersson i Myggenäs vid utlåtandet avgivna reservationen.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 68;
Nej — 67.

Vid ånyo skedd föredragning av statsutskottets utlåtande nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inlösen av en fastighet i den s. k. Djurgårdsstaden, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo samt företogs punktvis och momentvis till avgörande bevillningsutskottets betänkande nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 19 november 1914 angående stämpelavgiften m. m. ävensom i ämnet väckta motioner.

I en den 17 mars 1922 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 224, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga framlagda förslag till

dels förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften,

dels ock förordning om ändrad lydelse av 49 § i förordningen den 19 november 1914 (nr 381) om arvsskatt och skatt för gåva.

Kungl. Maj:ts förslag avsåg förhöjningar av åtskilliga tariffer i stämpelförordningen.

Till bevillningsutskottet hade jämväl hänvisats tre i anledning av förevarande proposition väckta motioner, nämligen dels de likalydande motionerna nr 140 i första kammaren, av herrar *Rogberg* och *Hult*, och nr 279 i andra kammaren, av herrar *Rehn* och *Wiklund*, dels ock motionen nr 143 i första kammaren av herr *Vindahl*, i vilka tre motioner hemstälts om vissa ändringar i Kungl. Maj:ts förslag.

Utskottet hade i det föreliggande betänkandet på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte

1) avslå motionerna I: 140 av herrar *Rogberg* och *Hult* samt II: 279 av herrar *Rehn* och *Wiklund*;

2) avslå motionen I: 143 av herr *Vindahl*, i vad densamma avsåge stämpelavgifterna för

a) apoteksprivilegium;

b) adelsbrev, friherrebrev och grevebrev;

c) utnänningsbrev för riddare och kommendörer av de särskilda ordnarna;

d) doktorsbrev, som utfärdades utan avlagt prov;

3) med bifall till vad herr *Vindahl* i motionen I: 143 föreslagit i fråga om vederhäftighetsbevis, besluta, att sådana bevis skulle vara fria från stämpel;

4) besluta, att missiv för predikoprovs avläggande likaledes skulle vara fria från stämpel;

5) med förklarande att Kungl. Maj:ts proposition nr 224 icke kunnat oförändrad bifallas, antaga i betänkandet införda förslag till för-

ordning om ändring i vissa delar av förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften med de ändringar, som kunde föranledas av vad riksdagen vid förut intagna punkter kunde komma att besluta.

*Om höjning
av stämpelav-
giften för
vissa proto-
koll.*

Punkten 1.

Herr *L y b e r g*: Såsom framgår av utskottets betänkande, har utskottet i förevarande punkt hemställt om avslag på två motioner, som väckts i kamrarna, den ena i denna kammare av herrar Rogberg och Hult och den andra i andra kammaren av herrar Rehn och Wiklund. Motionerna avse att stämpelavgiften icke, såsom enligt Kungl. Maj:ts förslag, skall höjas i vad angår *protokoll, annat*, d. v. s. annat protokoll än sådant, som är i stämpelförordningen särskilt omnämnt.

Jag har begärt ordet för att uttrycka min sympati för dessa motioner. Var och en, som haft jämförelsevis mycket att göra med rätts-sökande, måste hava funnit, att i många fall de avgifter, som på detta sätt betalas, äro ganska betungande. Utskottet har emellertid invänt, först — ehuru det står sist i betänkandet — att statsfinansiella hänsyn göra, att man måste söka få de inkomster till statsverket, som i dessa tider över huvud taget kunna anses vara påräkneliga. Det är ju helt naturligt, att särskilt bevillningsutskottet är ganska obenäget att släppa en möjlighet till inkomst. Emellertid är det väl givet, att man oaktat de förhållanden, under vilka vi leva, är berättigad och har skyldighet att söka väga den skatteform, som det i olika fall är fråga om, och de höjningar av skatter, som ifrågasättas. Jag kan då icke säga annat än att denna skatteform över huvud taget icke står i riktigt god överensstämmelse med vad man vill, att ett rationellt skattesystem skall innebära. De avgifter, som det är fråga om, utgå ju alldeles oberoende av det värdeobjekt, varom i ett föreliggande ärende är fråga, eller det processföremål, som det eventuellt här kan bli tal om, och alldeles oberoende av vederbörande skattskyldiges förmåga att betala avgifterna — naturligtvis fränsett det förhållandet, att den som är alldeles medel-lös kan på grund av fattigdomsbevis bli fri från ifrågavarande stäm-pelavgift. För det andra får man nog också taga någon hänsyn till det förhållandet, att det icke kan vara nyttigt för ett land, att samhällsmed-lemmarna få den känslan, att man för att våga söka skaffa sig rätt eller över huvud taget giva sig in på ett förhållande, som nödvändig-gör, att man anlitar en offentlig myndighet, får lov att se till, att man har ett visst mått av ekonomiskt välbefinnande.

Emellertid har utskottet därjämte, och det kanske är det väsent-liga, anført, att utgifterna för dessa expeditioners lösande även med de förhöjningar, som äro ifrågasatta, torde komma att utgöra en ringa bråkdel av de vid anlitande av domstol uppstående kostna-derna, vilka i övrigt omfatta utgifter för inställelse vid domstolen, anlitande av ombud, ersättning åt vittnen m. m. Vidare påpekas, att den som har fri rättegång i alla fall icke träffas av denna skatteform. Detta låter ju riktigt, och jag kan icke neka till, att det

är fog för vad utskottet här säger. Emellertid kan man å andra sidan säga, att om en person för att anlita en myndighet får vidkännas den ena utgiften här och den andra där, är det att lägga lök på laxen, om staten därtill säger: Vi skola ha mer och mer betalt av er, för att ni på detta sätt anlitar domstol eller ger er in på rättsförhållanden, som göra att ni måste anlita domstol eller annan myndighet.

*Om höjning
av stämpelav-
giften för
vissa proto-
koll.
(Forts.)*

Vad jag framför allt vill anmärka är, att ett bifall till motionerna huvudsakligen har sitt intresse icke med hänsyn till sådana protokoll, på vilka utskottet tydligen här hänsyftar, nämligen rättegångsprotokoll, utan ett bifall till motionen har sin huvudsakliga betydelse med hänsyn till de s. k. småprotokollen och framför allt de småprotokoll — det gäller här närmast underdomstolarna —, som avse lagfartsärenden och ärenden rörande inteckning i fast egendom. Det förhåller sig ju så, att, som jag redan framhållit, den stämpelavgift varom är fråga utgår oberoende av värdeobjektets storlek, under det att i regel, när stämpel lägges på de handlingar, som i detta sammanhang äro föremål för åtgärd — lagfart eller inteckning — stämpelavgiften utgår i förhållande till köpeskillings eller skuldbeloppets storlek. Nu är det ju så, att staten söker på alla sätt komma därhän, att jorden må vara tillgänglig för så många av samhällets medlemmar som möjligt, och staten söker på alla sätt underlätta egnahemsverksamheten och möjligheterna att skaffa småbruk. Jag kan då icke neka till att det synes mig — särskilt då det gäller lagfarter och inteckningar, som äro nödvändiga för åstadkommandet av egna hem och småbruk — som om staten här i själva verket ger med ena handen och tar med den andra. Om man har att göra med företag, som driva verksamhet för skapande av egna hem och småbruk, finner man mycket ofta, att den person, som lyckats skrapa ihop ett kapital tillräckligt för att köpa en tomt eller ett litet småbruk, när han väl gett sig in på affären, blir mycket oangenämt överraskad, då han finner, att han får vidkännas den ena lilla utgiften — liten i och för sig — efter den andra, som han icke varit beredd på. Han tycker mycket ofta — jag har personlig erfarenhet av detta — att det är egendomligt, att staten på detta sätt skall taga igen en del av vad staten har givit honom. Sedan han förvärvat sin lilla tomt, får han först söka lagfart. Då får han icke endast, därest fastigheten är värd mer än 1,000 kronor, betala stämpel på handlingen, utan också en stämpelavgift på protokollet, vilken stämpelavgift det nu är fråga om att höja. Han åsamkas dessutom en del ytterligare utgifter, som i sådant fall äro behöfliga, om också icke nödvändiggjorda av statens ingripande. Då han sedermera söker inteckning för att få hjälp till att bygga eller för att finansiera denna lilla affär, är det återigen på samma sätt. Man kan taga ett annat exempel. Det finns ett jordbrukardödsbo, i vilket en fastighet, rätt avsevärt intecknad, värd låt oss säga 20,000 kronor, skall delas mellan 6 å 7 dödsodelägare. Var och en måste skaffa sig lagfart och får betala den stämpelavgift, som är lagbestämd och som det nu är fråga om att höja.

Det synes mig, som om motionerna, åtminstone i vad de angå så-

*Om höjning
av stämpelav-
giften för
vissa proto-
koll.*

(Forts.)

dana lagfarts- och inteckningsärenden, borde kunna vinna bifall. Man skulle ju möjligen kunna tänka sig, att man ytterligare gör den inskränkningsen, att man endast beträffande fastigheter av ett visst begränsat lägre värde bibehåller den nuvarande lägre stämpelavgiften. Emellertid tror jag, att det kan bli ganska svårt att praktiskt komma fram till en lagföreskrift av sådant innehåll. Jag har som sagt sympati för motionen i stort sett, men jag kan icke underlåta att stryka under, att det är angeläget, att motionen åtminstone i det avseendet jag här nämnt vinner beaktande. Då jag icke nu på rak arm törs framföra ett yrkande, vågar jag därför göra en hemställan, huruvida icke kammaren med be hjärtande av de synpunkter, som här framförts, skulle vilja återförvisa ärendet i denna punkt till bevillningsutskottet. Jag vet, att ett liknande yrkande antingen har framställts i andra kammaren eller kommer att där framställas. Jag skulle vilja hoppas, att utskottets ledamöter icke skola taga alltför illa upp, ifall en sådan återförvisning kommer till stånd, och att icke heller från regeringsbänken en sådan liten jämkning av det föreliggande förslaget skall möta alltför stort motstånd.

Jag tillåter mig alltså, herr greve och talman, att yrka återremiss av förevarande punkt till utskottet.

Friherre Fleming: Herr greve och talman, mina herrar! Jag vill visst icke bestrida, att det kan finnas visst fog i vad den förre ärade talaren här anför. Det framgår ju också av utskottets utlåtande, att det uteslutande är de finansiella synpunkter, som Kungl. Maj:t lagt på frågan vid propositionens framläggande, som dikterat förevarande utskottsbeslut. Emellertid vill jag säga, att en återremiss nu så sent under riksdagen, då talmanskonferensen redan försöker påskynda arbetet så mycket som möjligt, kan tillkrångla detta ganska väsentligt. Jag tycker, att det skulle vara trevligare, om de herrar, som vilja ha bifall åtminstone delvis till motionerna, yrkade på bifall till motionerna i sin helhet, så att saken kunde bli avgjord i kamrarna i dag. Om man tänker sig ett beslut om återremiss nu här i kammaren och sedan andra kammaren icke återremitterar ärendet, så skall första kammaren uppmanas att fatta beslut; det blir då kanske olika beslut och till sist blir det då en gemensam votering. Detta blir onekligen en omgång, som kommer att förlänga riksdagsarbetet. Nu förefaller det mig emellertid, som om även med de avgifter, som nu äro föreslagna, de farhågor, som här framhållits av den siste ärade talaren, icke skulle vara av så väsentlig betydelse. Med hänsyn till den ekonomiska sidan av saken, från vilken bevillningsutskottet sett frågan, och med hänsyn till det fördröjande av riksdagsarbetet, som möjligen kan bli en följd av ett beslut om återremiss, tillåter jag mig, herr talman, att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hult: Herr greve och talman! För min del skall jag be att få instämma i det återremissyrkande, som framställts av den ärade talaren på Dalabänken. Jag vill även helt kort erinra om, att dessa

stämplat på småprotokollen drabba i en hel mängd fall verkligt fattiga människor, som redan förut äro tillräckligt belastade med avgifter för erhållande av lagfarter och inteckningar. Det är också så, att särskilt på landsbygden en hel mängd inteckningsärenden förekomma, som röra sig om mycket små belopp. Om de mindre bemedlade skola påläggas en dubbel stämpelskatt emot den som nu utgår, kommer det i en mängd fall att drabba ganska hårt, medan det icke kan sägas ha någon egentlig betydelse för statskassan, som man kanske vid första påseendet kunde tro.

*Om höjning
av stämpelav-
giften för
vissa proto-
koll.
(Forts.)*

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den föreliggande punkten hemställt samt vidare på punktens återförvisande till utskottet; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 2 a).

Reservation hade vid denna punkt avgivits av herrar *Gustaf Nilsson* och *Rosén*, vilka hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till herr *Vindahls* motion, I:143, i vad densamma avsåge stämpelavgifterna för apoteksprivilegium, besluta, att desamma skulle höjas till 1,000 kronor för apotek i stad eller köping och 400 kronor för apotek på landet.

*Om höjning
av stämpelav-
giften för
apoteksprivi-
legium.*

Herr *Rosén*: Herr talman! Stämpelavgiften för privilegium på apotek i stad eller köping utgår för närvarande med 100 kronor och för apotek på landet med 40 kronor. Kungl. Maj:t har föreslagit höjning till respektive 200 och 80 kronor. I en motion har herr *Vindahl* ansett en större höjning påkallad och föreslagit, att stämpelavgiften skall utgöra 1,000 kronor för apotek i stad eller köping och 400 kronor för apotek på landet. Utskottet, som tillstyrkt Kungl. Maj:ts proposition, avstyrker motionen, under uppgift att inkomstbeloppen vid apoteken äro mycket växlande. Detta är ju sant, men inkomsterna äro i allmänhet icke sämre än att privilegiet kan vara värt det belopp, som herr *Vindahl* föreslagit. Jag har gjort en undersökning i ett antal fall, hur det ställer sig med inkomsterna för apotekarna, dels i städer och dels på landet. Jag har tagit ett 30-tal apotek i huvudsakligen smärre städer över hela landet och funnit, att vid dessa den lägsta inkomsten var 16,000 kronor; i ett fall var inkomsten nära 20,000 kronor, i fem fall 20,000—30,000 kronor, i sex fall 30,000—40,000 kronor, i fyra fall 40,000—50,000 kronor, i tre fall 50,000—60,000 kronor, i sju fall 60,000—70,000 kronor, i ett fall 109,000 kronor och i ett fall 162,000 kronor. Medelinkomsten uppgick till i det närmaste 50,000 kronor vid ett 30-tal apotek i smärre och i enstaka fall i medelstora städer. På landet är det ju sämre. Jag har undersökt förhållandena där vid 48 apotek, valda från alla län på måfå utan kännedom om apotekens om-sättning. Det befanns, att den lägsta inkomsten förekom vid ett apotek i Södermanland med 4,830 kronor och den högsta inkomsten vid ett

Om höjning av stämpelavgiften för apoteksprivilegium. (Forts.) apotek i Gävleborgs län med 36,380 kronor. Medelinkomsten vid dessa 48 apotek uppgick till 15,500 kronor.

Jag kan icke finna annat än att det vore skäligt, att stämpelavgiften på apoteksprivilegier bestämdes i enlighet med motionärens förslag, och jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till reservationen vid denna punkt.

Herr Carlsson, Johan Gustaf: Herr talman, mina herrar! Jag har icke deltagit i slutbehandlingen av detta ärende inom utskottet, men jag har dock på avdelningen haft tillfälle att deltaga i dess förberedande behandling, och vill jag nämna, att jag i denna punkt helt anslutit mig till utskottsmajoritetens uppfattning. Det är helt visst så, att apoteken i stort nog skulle tåla vid en större stämpelavgift på privilegierna än Kungl. Maj:t och utskottsmajoriteten föreslagit. Men å andra sidan har utskottets majoritet icke kunnat frigöra sig från den uppfattningen, att en höjning på sätt reservanterna föreslagit kan komma att drabba apoteken mindre rättvist särskilt med hänsyn till att den nuvarande indelningsgrunden — apotek i städerna och apotek på landet — knappast kan anses vara fullt tillfredsställande. Det är ju så, att vissa landsortsapotek äro synnerligen litet inkomstgivande, och en höjning av stämpelavgiften på sätt reservanterna föreslagit skulle komma att drabba nytillträdande innehavare av dessa apotek ganska hårt, under det att det å andra sidan finns ett flertal apotek, särskilt i de större städerna, som kanske skulle tåla en betydligt större höjning än den reservanterna föreslagit.

Då utskottet följt Kungl. Maj:ts förslag i denna del, är det under särskilt betonande i motiveringen av att ett förslag till hela apoteksväsendets omordnande inom den närmaste tiden faktiskt bör föreligga, och att det kan bli möjlighet att för framtiden få de större apotekens nu betydande inkomster väsentligt beskurna.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med därunder framkomna yrkanden gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 2 b).

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2 c).

Om höjning av stämpelavgiften för ordensutnämningens brev.

I en vid denna punkt avgiven reservation hade herrar *Rosén, Gustaf Nilsson, K. A. Nilson, Björnsson, Alexis Björkman, Lövgren* i Nyborg, *Björklund* och *Granath* anfört:

"Den av utskottet inhämtade upplysningen, att utnänningsbrev för riddare och kommendörer av de särskilda ordnarna i regel icke utlösas, hade, enligt vår mening, bort föranleda utskottet att föreslå avlätande av skrivelse till Kungl. Maj: t med anhållan om utredning och förslag till utfärdande av sådana bestämmelser, att utnänningsbrev skola lösas av dem som mottaga dylika utnämningar. Det måste nämligen anses oriktigt, att tillämpningen av stämpelförordningen i detta avseende skall vara beroende på godtycke från deras sida, som skulle erlægga stämpelavgiften.

*Om höjning
av stämpelav-
giften för
orden'sutnäm-
ningsbrev.
(Forts.)*

Emellertid har ett inom utskottet i detta syfte framställt yrkande icke vunnit majoritet, och, då motionen om dessa avgifters fördubbling icke berör frågan om åläggande för vederbörande att utlösa utnänningsbrev, lär ett skrivelseförslag icke kunna reservationsvis framställas. Vid sådant förhållande och då här förefinnes en möjlighet att kunna öka statsverkets inkomster, hava vi ansett oss böra fästa uppmärksamheten på saken, så att till nästa riksdag förslag i angiven riktning kan föreligga.

Vi anse likväl, att riksdagen i sammanhang med föreliggande förslag om fördubbling av åtskilliga andra stämpelavgifter bör fatta ståndpunkt även till herr Vindahls motion, i vad den avser fördubbling av nu ifrågavarande stämpelavgifter, och yrka fördenskull, att riksdagen måtte, med bifall till herr Vindahls motion, I: 143, i vad densamma avser stämpelavgifterna för utnänningsbrev för riddare och kommendörer av de särskilda ordnarna, besluta, att nämnda avgifter skola höjas till dubbla beloppen."

Herr Rosén: Herr talman! Stämpelförordningen föreskriver, att utnänningsbrev för riddare och kommendörer av de särskilda ordnarna skola beläggas med stämpel till följande belopp: för riddare och kommendörer av Kungl. Maj:ts orden 400 kronor, för kommendörer med stora korset 200 kronor, för andra kommendörer ävensom riddare av Karl XIII: s orden 150 kronor samt för riddare av övriga ordnar 50 kronor. Fria från stämpelavgift äro utnänningsbrev för riddare eller kommendörer, som utnämnts under fälttåg, men dessa kunna vi ju här lämna å sido. Dessutom lærer utgå en särskild avgift för själva nådevedermålet. Denna avgift, som erlægges endast av svenskar, utgick under normala tider med 64 kronor för riddare av nordstjärneorden och 68 kronor för riddare av vasaorden. Produktionskostnaderna ökades emellertid, dock icke i samma grad som för nödvändighetsartiklar, och därför höjdes hyresersättningen för nordstjärnan till 100 kronor och för vasaorden till 110 kronor. Även övriga avgifter höjdes utom för serafimerorden, för vilken avgiften är 800 kronor. Antagligen ville man icke överhövan betunga dem, som kunde bli utnämnda till bärare av denna mycket förnämliga orden.

Då Kungl. Maj: t nu föreslagit, att en del stämpelsatser skola fördubblas, och det även föreslagits, att den, som behöver låna pengar, skall betala stämpelavgift för vederhäftighetsbevis, som hittills varit fritt från stämpel, tycker jag, att Kungl. Maj: t även bort föreslå en höjning av stämpelavgiften för ordensbrev. Men härom säges i den kungl. proposi-

*Om höjning
av stämpelav-
giften för
ordensutnäm-
ningsbrev.*
(Forts.)

tionen ingenting annat än att Kungl. Maj:t icke funnit anledning att föreslå någon höjning. Om det är ömmande skäl eller andra orsaker, får man icke veta. Det förhåller sig emellertid på det sättet, enligt vad utskottet erfarit, att utnämningsbrev endast i sällsynta fall lösas. Någon enstaka nyutnämnd riddare eller kommendör lär lösa sitt brev för att sätta det inom glas och ram. De övriga nöja sig med, att pressen låter allmänheten veta, vilken ära som vederfarits dem. Men hyran för ordens-tecknet måste de ju erlägga för att få ut det, så att de kunna visa grann-låten. Man kan säga, att i de flesta fall de stjärnor, som bäras å bröstet, utgöra bevis på, att vederbörande häftar i skuld till staten för icke erlagd stämpelavgift. Veterligen finns det icke inom något annat område möj-lighet att undandraga sig skyldigheten att erlägga stämpelavgift. Om en person överklagar ett kommunalfullmäktigbeslut och går till Kungl. Maj:t och förlorar målet, måste han lösa utslaget, fastän det ställer sig rätt dyrt, och det finns ingen möjlighet för honom att slingra sig undan, ty avgiften uttages på exekutiv väg. Men så är det icke, då det gäller ordensbrev.

Vi ha för närvarande ganska många kommendörer och riddare. Vi ha några få, jag tror inte fullt tjoget, serafimerriddare, 150 kommen-dörer med storkors, 900 kommendörer och 8,400 riddare utom de ut-ländska. Det är approximativa siffror. Om de svenska riddarna och kommendörerna hade betalt sin stämpelavgift, hade staten fått in i runt tal 600,000 kronor, vilket ju är en rätt vacker slant. Den 6 juni inträffar i regel ett stort stjärnfall. Sagda dag för två år sedan fick fosterlandet 97 nya kommendörer med och utan storkors och 574 nya riddare. Smärre stjärnfall inträffa ju dessemellan och man kan antaga, att antalet upp-går till ungefär 100 nya kommendörer årligen och 600, kanske 700 nya riddare. Det var de normala siffrorna under kristiden, och förmodligen kommer antalet icke att minskas. Om vi nu fördubbla stämpelavgiften och om det ordnas så, att vederbörande icke får ut sitt nådevedermåle utan att samtidigt utlösa utnämningsbrevet, så blir inkomsten rätt aktningvärd. Räknat efter 100 nya kommendörer och 700 nya riddare årligen skulle statskassan efter en fördubb-lad avgift tillföras minst 100,000 kronor om året, och det är ju en rätt vacker summa, som finansministern nog behöver. Och denna avgift drabbar inte precis de små och obemedlade i samhället, utan de mera bärkraftiga, varför den utan svårigheter torde kunna erläggas. Även om stjärnor gäller det nog för övrigt för en hel del, att de icke kunna bli så dyra, att de icke äro värda sitt pris. Många offra ju gärna 10,000 kronor och mera till en from stiftelse, som behöver pengar, mot veder-lag i form av en trissa.

Som kammaren torde finna, ligger frågan på det sättet, att utskottet icke velat vara med om en skrivelse till Kungl. Maj:t om vidtagande av sådana åtgärder, att våra blivande riddare och kommendörer skulle få lov att lösa sina utnämningsbrev. Det mest anmärkningsvärda är, att det är de odekorerade inom utskottet jämte herr K. A. Nilson, som yrkat på en sådan lösningsskyldighet, medan det huvudsakligen är de redan

dekorerade, som motsatt sig den. Det är visserligen även några odekorerade med bland majoriteten, men vi ha ju också snart den 6 juni och man vet inte, vad som kan hända. Om riksdagen nu höjer stämpelavgiften, torde regeringen anse sig förpliktad att vidtaga åtgärder för att vederbörande skola bli skyldiga att lösa utnämningssbrev, och det är det, herr talman, vi avsett med den vid utskottsbetänkandet fogade reservationen.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Friherre Fleming: Herr greve och talman, mina herrar! Herr Rosén hade en hel del uttalanden här, som ju gjorde, att kammaren hade en ganska trevlig stund. Jag vill emellertid till en början säga, att ett bifall till denna reservation icke komme att få någon betydelse, såsom herr Rosén även sade, ty det är ingen, som har skyldighet att lösa de där breven, och blir det en större avgift, så blir det väl ändå färre, som sätta upp dem på väggen inom glas och ram. Nu säger herr Rosén, att man i intet annat fall kan undandraga sig skyldigheten att betala stämpel. Men det var väl i alla fall ett litet misstag av herr Rosén, ty här är icke fråga om skyldighet att betala stämpel, utan endast de, som vilja ha sitt brev på väggen inom glas och ram, behöva betala stämpel. Men när vi nyss höllo på med protokoll och annat, då gällde det antingen skyldighet eller icke skyldighet att lösa, och där var det liksom här fråga om att betala stämpel, om expeditionen löstes, men eljest icke, så i det fallet tror jag inte herr Rosén hade riktigt rätt.

Nu kallar herr Rosén dessa avgifter till ordenskassorna för en hyresavgift — han sade icke "för plåtskällorna", men det uttrycket har jag hört förut. Då vill jag erinra herr Rosén om, att det inte är enbart en hyresavgift, utan ordenskassorna behöva pengar även för alla utländska ordnar, som utdelas gratis, och dessutom till pensioner, som utdelas av ordenskassorna. Jag trodde, att herr Rosén hade erfarenhet av andra ordenssällskap, där man också får betala banden och ordnarna med en viss avgift och icke behöver betala statsskatt. Det finns ju en massa sådana ordnar, och jag förmodar, att herr Rosén själv har ett vackert band i någon av dem.

Emellertid, som saken ligger, är det en splitter ny princip, som herr Rosén vill införa, då han vill få till stånd en statsbeskattning av dessa nådevedermälen, som det heter, det vill säga riddarordnarna. Och det är en sak för sig, om man vill införa en sådan, men det kunna vi ta upp en annan gång. Att nu emellertid höja avgiften för dessa brev, som egentligen ingen löser och som sålunda icke tillföra staten någon inkomst, det är väl ett tämligen lönlöst göra. Jag har anledning att tro, att frågan nog kommer upp igen en annan gång, men då bör man vidtaga en utredning och se till, vad skäligt kan vara i fråga om dessa avgifter och icke bara ett, tu, tre fatta ett beslut, som icke leder till någon påföljd. Vi få i stället, som sagt, då ta upp frågan i dess rätta sammanhang.

Jag kan således icke se någon anledning att bifalla reservationen,

*Om höjning
av stämpelav-
giften för
ordensutnäm-
ningsbrev.
(Forts.)*

Om höjning
av stämpelav-
giften för
ordensutnäm-
ningsbrev.
(Forts.)

men vill endast uttrycka min glädje över, att herr Rosén verkligen skattar dessa nådevedermälen så högt, som han tycks göra, och jag hoppas, att när tiden kommer för herr Rosén, han verkligen betalar denna ökade avgift. Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Nilsson, Gustaf: Bevillningsutskottets ärade vice ordförande gjorde gällande, att ett utnämningsbrev av ifrågavarande slag vore jämförligt med en del andra stämpelpfiktiga handlingar, så att om vederbörande icke önskade erhålla papperet, så behövde han icke heller betala någon stämpelavgift. Det förhåller sig dock icke fullt så härmed. Jämte utnämningsbrevet kommer också det så kallade kommandörs- eller ordenstecknet. Detta, som medföljer utnämningsbrevet, tar man emot och erlägger en viss hyra för, men själva det papper, som meddelar underrättelse om, att man erhållit utnämningen, vägrar man i allmänhet att utlösa och man vägrar då även att erlägga stämpeln, som rättvisligen bör utgå. För min del kan jag icke finna annat än att det är riktigt, att då man på alla andra områden ser till att få ut mycket mindre slantar, då det gäller stämpelavgifter, man också bör göra det här. Icke minst samvetsgrann är man, då det gäller mönstringsområdet. Om det är någon, som icke ordentligt uppvisar sin bok på rullföringsexpeditionen, kommer man och plockar ut fem riksdaler av honom, även om det icke varit någon avsiktlig försummelse, då han uraktlät att göra anmälan. Med den omsorg man ägnar åt att på sådana områden plocka ut små böter eller stämpelavgifter förefaller det mig vara en underlåtenhet av klandervärt slag att vid de utnämningar, som här äro i fråga, fortsätta som hittills med att låta utnämningsbreven komma utan att vederbörande betala någon som helst avgift för dem.

Jag ber för min del, herr talman, att få yrka bifall till reservationen i den förhoppning att den skall medverka till att framtvinga en effektiv tillämpning av denna bestämmelse i stämpelförordningen, så att den icke som nu utgör en död bokstav, som icke efterföljes.

Herr Leander: Herr greve och talman! Jag tillhör här majoriteten inom utskottet, men detta beror icke på att jag har någon förkärlek för ordnar, utan det är därför att jag tycker, att detta är en så pass liten fråga, att den icke förtjänar, att man alltför mycket riktar sin uppmärksamhet på densamma. Bäst vore väl, om herr Rosén ville gå till botten med den och förnya sin motion från 1920 eller från i fjol, vilket det nu var, då han motionerade om, att ordensväsendet borde helt avskaffas. Därmed hade man ju löst frågan på ett effektivt sätt, och jag tror, att om han ville förnya den motionen, komme han att få åtskilliga med sig av dem, som nu tillhöra utskottsmajoriteten. Om det skulle gå efter hans här i dag uttalade önskan, som jämväl kommit till synes i reservationen, kanske det sedan komme att möta hinder att avskaffa ordensväsendet. Man skulle rentav kunna tänka sig, att det bleve inkomstbringande för staten, och det vet ju herr Rosén mycket väl, att när en sak blivit detta — såsom fallet t. ex. är med sprit-

dryckerna och en del andra saker, som blivit en mjölkko för staten — är det mycket svårt att bli av med den. Ur den synpunkten tycker jag således icke, att herr Rosén nu skulle yrka på, att dessa utnämningars brev skola utlösas.

*Om höjning
av stämpelav-
giften för
ordensutnäm-
ningsbrev.
(Forts.)*

Nu vet jag verkligen icke, om det går för sig för riksdagen att ålägga dem, som hugnas med dessa utmärkelser, att utlösa breven. En person kan ju icke hjälpa om han utsättes för lyckan eller olyckan, vilket man nu vill, att få en orden. Han kanske aldrig har blivit tillfrågad. Han kan skicka tillbaka den, såsom det sker i en del fall, men om han inte vill göra detta, utan låter saken bero, fastän han aldrig bär sin orden, då undrar jag, om det verkligen är möjligt för riksdagen att ålägga honom att utlösa utnämningars brevet. Ifall ett sådant stadgande likväl kommer till stånd, antar jag, att många flera ordnar skulle skickas tillbaka och refuseras än vad fallet nu är.

På grund därav tycker jag som sagt icke, att saken förtjänar synnerlig uppmärksamhet, och det är av det skälet, som jag ansett mig böra biträda utskottets hemställan, och jag ber alltså att i den förvarande punkten få yrka bifall till densamma.

Friherre Fleming: Herr greve och talman. Jag skall endast säga ett par ord med anledning av uttalandet från Kristianstads-länsbänken, att man vägrar lösa utnämningars breven. Det är ingen, som vägrar detta, ty ingen är skyldig därtill. Herr Nilsson sade, att man tar orden, men icke papperet, men det är ett misstag, ty var och en får en skrivelse från respektive kansli, i vilken det står, dels att Kungl. Maj: t har tilldelat orden, dels ock, att om man önskar utlösa ordensbrevet, d. v. s. få ett stämplat, gentilare brev, man äger att därom göra anmälan. Det är således ett fullkomligt misstag, då herr Gustaf Nilsson talar om att man vägrar att utlösa breven, ty det finns ingen skyldighet därtill.

Herr Nilsson, Gustaf: Den upplysning bevillningsutskottets ärade vice ordförande nu givit är icke ägnad att ställa saken i en bättre dager, ty att man får en direkt påminnelse om, att en med stämpelavgift belagd utnämningshandling finnes att lösa, och ändå underlåter att göra det, vittnar icke gott om mottagarnas laglydighet. Det kan inte bestridas, utan står kvar, att dylika brev äro belagda med den och den stämpelavgiften. Jag vidhåller därför mitt yrkande.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen enligt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten anförda reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med öfervä-gande ja besvarad.

Herr Rosén begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Om höjning
av stämpelav-
giften för
ordensutnäm-
ningsbrev.
(Forts.)

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 34 punkten 2 c), röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan och antages det förslag, som innefattas i den av herr Rosén m. fl. vid punkten 2 c) avgivna reservationen.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 65;

Nej — 60.

Övriga punkter.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och lades till handlingarna bankoutskottets utlå-
tande nr 35, i anledning av vissa av riksdagens revisorer framställda
anmärkningar angående enskilda med statslån understödda järnvägs-
aktiebolag och deras räkenskaper m. m.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande bankoutskottets
utlå-
tande nr 36, i anledning av vissa framställningar angående understöd
eller ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänst-
göring.

Vad utskottet i detta utlå-
tande hemställt bifölls.

Om befrielse
för riksban-
ken från skyl-
dighet att in-
lösa sedlar
med guld.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlå-
tande nr 37, i anledning av
Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt befrielse för riksbanken
under viss tid från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med
guld.

I en till riksdagen avlåten, den 28 april 1922 dagtecknad proposi-
tion nr 253, som hänvisats till bankoutskottets förberedande behandling,
hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av
statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riks-
dagen medgiva, att riksbanken finge för tiden från och med den 16 maj
till och med den 30 juni 1922 vara fritagen från skyldigheten att vid
anfordran inlösa av banken utgivna sedlar med guld efter deras lydelse,
med rätt dock för riksbanken att, om förhållandena därtill gäve anled-
ning, före utgången av nämnda tid återupptaga inlösningen av ban-
kens sedlar.

Statsråden *Sandler* och *Örne* hade till återopade statsrådsproto-
kollet tillkännagivit, att de icke biträdde ifrågavarande hemställan.

Utskottet hade i det föreliggande utlåtandet på anförda grunder hemställt, att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj: ts ifrågavarande proposition nr 253.

Reservation hade avgivits av herr *Wikström*, som yrkat avslag å Kungl. Maj: ts proposition.

*Om befrielse
för riksbän-
ken från skyl-
dighet att in-
lösa sedlar
med guld.
(Forts.)*

Herr *Enhörning*: Herr greve och talman, mina herrar! I går framburo en ärad ledamot på Älvsborgsbänken och undertecknad var sin motion i denna fråga, men redan då, ehuru motionstiden icke utgått, hade på kammarens bord framkommit detta bankoutskottets betänkande. Jag beklagar för min del, att jag icke kan skänka mitt fulla erkännande åt herr statsrådets och chefens för finansdepartementet uppfattning i denna fråga. Än mindre gillar jag de tvenne statsråd, som reserverat sig i frågan och vilkas uppfattning antagligen går ut därpå, att man önskade en övergång till guldmyntfot än snarare än herr statsrådet föreslår. Alltså delar jag icke heller den med kungl. propositionen sammanfallande uppfattning, som gjorts gällande hos utskottet.

Jag vill dock nu för kammaren tillkännagiva, att jag icke kommer att yrka avslag eller återremiss på den föreliggande frågan, utan i stället kommer att i nästa fråga göra en annan hemställan till kammaren, varigenom de bägge motionerna kunna bli föremål för bankoutskottets utlåtande, och när detta då åter kommer på kammarens bord, bli ju alla, som vilja yttra sig i dessa för vårt land så viktiga frågor, i tillfälle att göra detta.

Jag har således, herr greve och talman, i denna fråga intet speciellt yrkande att framställa.

Herr *Wigforss*: Jag får bekänna, att det var med en viss nyfikenhet, jag hörde herr *Enhörning* börja sitt anförande. Han ogillade regeringspropositionen och ogillade utskottsutlåtandet, och ännu mera ogillade han deras ståndpunkt, som ville återinföra guldmyntfoten omedelbart. Man väntade då, att det möjligen skulle kunna finnas en tredje ståndpunkt, som låg ännu längre åt det håll herr *Enhörning* representerar, men han blev tydligen tvungen att själv erkänna, att det är omöjligt att taga något steg, som går längre åt det hållet än det steg, som befriar riksbanken från skyldigheten att inlösa sina sedlar med guld. Hade det varit möjligt att gå ett stycke längre, skulle herr *Enhörning* emellertid tydligen varit villig att förorda ett sådant steg. Jag representerar den rakt motsatta ståndpunkten. Jag skall inte taga upp kammarens tid med en längre utläggning till alla de många kammaren haft tillfälle att höra förut, utan vill endast konstatera, att det som hänt under den senaste tiden icke givit någon anledning att frångå den uppfattningen, att vårt land borde, i det läge, där vi nu äro, verkligen taga steget ut och binda fast sitt mynt vid guld.

Jag skall som sagt icke taga upp någon längre debatt, men väntar naturligtvis att få höra talet om alla de stora risker, som äro förbundna med en återgång till guldmyntfot nu. Det är icke möjligt att diskutera

*Om befrielse
för riksban-
ken från skyl-
dighet att in-
lösa sedlar
med guld.
(Forts.)*

dessas risker, därför att de icke klart formulerats, och jag skall endast till kammarens uppbyggelse påpeka, att när vi förra gången hade att debattera denna fråga och en motionär yrkade, att man skulle rycka in i motiveringen en förklaring, att riksdagen förväntade, att riksbanken icke skulle företaga något, som komme att försvåra vår övergång till guldmyntfot den 15 maj, så förklarades det från bankoutsjottshåll, att detta innebure den allra värsta farlighet, och jag är icke alldeles viss på, att icke även herr finansministern gav denna uppfattning ett visst stöd, om icke i ordalagen, så i alla fall genom att uppträda till stöd för utskottsutlåtandet. Nu finna vi, att på den lilla tid, som gått sedan dess, alla dessa farligheter försvunnit, och i Kungl. Maj:ts proposition och i utskottsbetänkandet finner man just inryckt samma bestämmelse, att ingen åtgärd skall företagas av riksbanken, som kan försvåra vår återgång till guldmyntfot inom den närmaste tiden. Jag anför detta bara som ett exempel på att, när det faller sig så, man kan måla upp eller åtminstone antyda farligheter, om vilkas reala karaktär man icke själv har någon klar föreställning, och vilka man, såsom vi se, låter falla, då man någon kort tid fått vänja sig vid dem. Jag tror det förhåller sig alldeles så med frågan om omedelbar återgång till guldmyntfot.

Endast om en punkt vill jag ytterligare erinra i detta sammanhang. Alla, som minnas de gamla diskussionerna, ha säkert klart för sig, att den stora risk med guldmyntfotens återinförande, som man vid alla tidigare debatter anført, var risken för att riksbanken skulle mista sitt guld, att guldets skulle försvinna ur landet och därigenom den stora katastrofen komma. När vi nu återigen höra talas om stora risker, är det de rakt motsatta, nämligen att Sverige skulle bli världens stora guldmarknad, därför att vår riksbank skulle släppa ifrån sig guld och ta in guld. Det är nu den stora guldströmningen till vårt land, som man är så rädd för. Det ligger utan tvivel en viss sanning däri, att om vi gå tillbaka till guldmyntfoten, kan verkligen guldets komma att strömma hit, men det förefaller mig, som om det icke vore så stor risk förbunden därmed just nu. Tvärtom skulle det möjligen kunna medföra en god effekt för vårt land och för vårt näringsliv. Det blir nämligen då lättare för riksbanken att hålla lägre diskonto än under andra förhållanden skulle vara nödvändigt. Jag ber att få påpeka, att under det man motsätter sig införandet av guldmyntfot, motsätter man sig icke att riksbanken skall föra en sådan politik, att vår kronas värde verkligen uppehålls i jämnhöjd med dollarn. Man förutsätter tvärtom, att vår krona verkligen skall följa med dollarn i utvecklingen. Den risken får man naturligtvis taga, om man återgår till guldmyntfoten, att om prisnivån i Amerika skulle stiga, vi då måste följa med. Men det är, så vitt jag förstår, förutsättningen även för utskottets och riksbanksledningens ståndpunkt, att om priserna i Amerika komma att stiga, skola vi hålla fast vid vår nuvarande kurs, d. v. s. prisnivån skulle samtidigt stiga här. Men vi veta, att om priserna i Amerika stiga under inverkan av en ny inflation, då är snarast risken den, att våra priser skola stiga våldsammare än priserna i Amerika. Om man skall förebygga en sådan steg-

ring, blir följden antagligen den, att riksbanken måste föra en mera restriktiv räntepolitik, än den skulle vara tvungen att göra, om vi verkligen frigjorde guldets och hade denna automatiska reglering. Jag tror sålunda, att på denna punkt finnes snarare anledning att även *direkt* kunna vänta vissa fördelar för näringslivet av en återgång till guldmyntfoten än att vänta några risker.

Om befrielse för riksbanken från skyldighet att inlösa sedlar med guld.
(Forts.)

Jag skall som sagt icke förlänga debatten utan ber endast att få påpeka, att vi fortfarande äro i det läget, att vi kunna återvända till guldmyntfoten med bibehållande av det gamla guldvärdet å våra svenska sedlar. Det är naturligtvis inte uteslutet, att vi även i fortsättningen kunna bevara den möjligheten, och om vi göra detta skall jag icke säga, att farorna av att bibehålla pappersmyntfoten äro så stora. Men just därför att man aldrig kan vara säker på, att man med pappersmyntfot skall kunna hålla den nuvarande kursen, menar jag, att det är riktigast och lämpligast att begagna det tillfälle att återgå till guldmyntfot, som vi nu ha.

Jag ber därför att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Herr Strömberg, Otto: Herr greve och talman! Jag skall först be att få rikta ett par ord till den förste talaren. Han uttalade ett visst om än svagt klander mot utskottet, därför att utskottet redan lagt fram sitt förslag, oaktat motionstiden icke vore utgången. Jag ber då att få påpeka, att detta klander är fullkomligt obefogat. Utskottet har icke kunnat dröja längre med sakens behandling än som skett, såvida det icke skulle bliva någon tidrymd mellan upphörandet av den kungörelse, som gäller till den 15 maj, och den nya förordningens ikraftträdande, vilket ju icke skulle vara lämpligt. Vi hava i dag onsdagen den 10, och ärendet måste alltså behandlas i konselj om fredag. Kungörelsen skall så utfärdas för att träda i kraft om tisdag. Motionerna inlämnades i går, och utskottet har icke sett skymten av dem. Hade vi dröjt att behandla ärendet till dess motionen kommit in, är det givet, att det hela blivit försenat. Vi hade icke kunnat få det klart så tidigt, att kungörelsen kunnat träda i kraft den 16 maj, såsom meningen varit. Emellertid sade den ärade talaren, att han vid nästa ärende skulle komma med sitt förslag. Jag skall därför icke vidare yttra mig om denna sak nu.

Den senare ärade talaren, lektor Wigforss, framhöll till en början, att han icke ansåg, att någonting hänt som ändrat hans uppfattning, och han vidhöll, att guldmyntfoten borde införas nu genast. Gent emot detta skall jag be att få säga, att såsom också framhålles i utskottets motivering, ingenting heller hänt, som ändrat utskottets och Kungl. Maj:ts mening om, att det är nödvändigt att dröja med denna guldmyntfots införande, till dess vi få sällskap med andra länder, som äro något så när likartade med oss och i all synnerhet England, på vilket land vi hava en så pass stor handel. Det är av vikt, att om vi stabilisera vår svenska krona, detta då får ske på samma gång som mot-

*Om befrielse
för riksban-
ken från skyl-
dighet att in-
lösa sedlar
med guld.*

(Forts.)

svarande åtgärd vidtages i England. Vi kunna annars komma i ett ganska prekärt läge. Den ärade talaren ansåg, att det icke vore någon risk att omedelbart återgå till guldmyntfot. Det är visserligen bra att vara modig; men då det gäller så pass viktiga, både ömtåliga och svårutredda saker, som här är fallet, tror jag icke, att man kommer långt med att säga, att man anser det icke vara farligt att handla. Man måste nog tänka sig för både en och två gånger och taga hänsyn till vad särskilt sakkunniga personer anse. Nu är fallet, så vitt jag vet, att så gott som *alla* sakkunniga i landet äro överens om att det icke går för Sverige att taga det ifrågavarande steget ensamt, utan att det bör hava sällskap av andra länder.

Den ärade talaren anförde såsom bevis för att utskottet ganska lätt ändrat ståndpunkt, att, då frågan förra gången förelåg, reservanterna påpekat, att det borde inflyta någonting om att inga åtgärder borde vidtagas, som skulle öka svårigheterna att längre fram införa guldmyntfot, men att utskottet då ej gjort ett sådant uttalande. Riksbanksledningen hade emellertid då redan gjort samma uttalande, och det fanns ingen anledning för utskottet att ånyo säga detsamma, då det instämde med riksbanksledningen. Nu ligger frågan på ett annat sätt. Nu har Kungl. Maj:t vid frågans framläggande gjort samma uttalande, och då är det givet, att det icke heller för utskottet finns någon anledning att motsätta sig uttalandet. Det är ju självklart. Utskottet har i båda fallen intagit samma ståndpunkt, fastän det icke ansett sig i onödan behöva upprepa det.

Den ärade talaren sade vidare, att han icke kände några andra risker, än att det möjligen kunde bliva för stor guldutförsel eller guldinförsel. Ja, risken av stor guldinförsel är utan tvivel mycket betydande. Om Sverige skulle övergå till guldmyntfot, som Amerika redan nu har, hava vi fastlåst kronans värde i förhållande till dollarn. Om andra länder — såsom England m. fl. — icke följa med och dollarn sedan stiger, under det vi hava vårt fastlåsta lägre värde, så är det ju alldeles givet, att dessa andra länder skulle köpa dollarn genom Sverige, som har den billigaste kursen. Vi kunde därigenom utsätta oss för mycket stora förluster, då vid de s. k. arbitrageaffärerna köparne av viss valuta givetvis söka sig till det land, där denna har den lägsta kursen. Hava vi fastslagit en valuta, som sedan icke kan hålla sig, komma vi naturligtvis att bliva lidande därpå. För övrigt är det ju så, att den rätt som nu begäres, gäller bara för den tid riksdagen är samlad. Sedan har Kungl. Maj:t enligt regeringsformen § 72 fria händer att följa ärendet och vidtaga erforderliga åtgärder. Då alla sakkunniga som sagt äro ense om att vi åtminstone icke nu böra övergå till guldmyntfot bör också Kungl. Maj:t medgivas rätt att till lämplig tidpunkt befria riksbanken från guldinlösen, såsom nu av bankoutskottet föreslagits.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Enhörning: Herr greve och talman, mina herrar! Jag kan icke underlåta att opponera mig mot vad den siste ärade talaren

yttrade. Jag framförde nämligen icke något klander, som han så kraftigt reagerade emot, mot bankoutskottet, utan jag konstaterade endast faktum. Herrarna få icke förvåna sig över att när vi framlägga motioner i konstitutionell ordning, vi också önska få dem behandlade i utskottet, innan dess utlåtande av den kungl. propositionen, som givit anledning till att motionerna, sett dagen.

*Om befrielse
för riksban-
ken från skyl-
dighet att in-
lösa sedlar
med guld.
(Forts.)*

Beträffande lektor Wigforss' anförande vill jag för min del endast säga, att jag icke fruktar någon guldutströmning till vårt land. Det guldet vore visserligen kärkommet. Men jag fruktar i stället en guldutströmning, och denna guldutströmning, som utan tvivel skulle taga vägen till Amerika, skulle försäkra oss höga räntor, strama åt vårt näringsliv, hämma vår produktion, vår export och göra behovet av nödhjälper för kommande år större än i år. Det är dessa faror, som jag genom min motion söker undvika. Därför önskar jag också, att dessa mina synpunkter komma att tagas i betraktande. Jag skall därför vid bankoutskottets nästa utlåtande, nr 38, be att få återkomma till frågan.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det förevarande utlåtandet hemställt; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående rätt för Konungen att i vissa fall inställa tillämpningen av 10 § andra stycket i lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897 och av § 9 i lagen om rikets mynt den 30 maj 1873.

*Ang. riksban-
kens skyldig-
het att inlösa
guld m. m.*

I en till riksdagen avlåten, den 28 april 1922 dagtecknad proposition, nr 254, vilken hänvisats till bankoutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga följande

F Ö R S L A G

till

lag angående rätt för Konungen att i vissa fall inställa tillämpningen av 10 § andra stycket i lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897 och av § 9 i lagen om rikets mynt den 30 maj 1873.

Härigenom förordnas som följer:

Om sådant med hänsyn till utomordentliga, av krig föranledda förhållanden prövas oundgängligen nödigt, må Konungen, på framställning av fullmäktige i riksbanken och efter samråd jämväl med fullmäktige i riksgäldskontoret,

Ang. riksbankens skyldighet att inlösa guld m. m.
(Forts.)

ej mindre för viss tid fritaga riksbanken från den enligt 10 § andra stycket i lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897 riksbanken åläggande skyldigheten att inlösa guld i plants, som för riksbankens räkning till myntverket avlämnas,

än även förklara, att bestämmelsen i § 9 i lagen om rikets mynt den 30 maj 1873 om rätt för envar, som vid myntverket inlämnar guld, att därför erhålla guldmynt under viss tid icke skall äga tillämpning.

Denna lag träder i kraft den 16 maj 1922 och gäller till den 1 mars 1923. Av Konungen jämlikt denna lag meddelad bestämmelse må ej äga tillämpning längre än till sistnämnda dag.

Statsråden *Sandler* och *Örne* hade till åberopade statsrådsprotokollet tillkännagivit, att de icke biträdde ifrågavarande hemställan.

I sitt den 23 sistlidne mars avgivna utlåtande i liknande ärende (nr 24) hade utskottet anfört:

”Utskottet vill erinra, att här ifrågavarande, Kungl. Maj: t enligt lag den 22 februari 1922 medgivna rätt för närvarande icke användes, vadan riksbanken alltså är skyldig att till fastställt pris köpa guld i plants, varjämte envar, som vid myntverket inlämnar guld, äger rätt att därför erhålla guldmynt.

Ehuru det enligt utskottets uppfattning är antagligt, att rätten icke heller behöver komma till användning under den tid, varom här är fråga, har utskottet likväl, då det icke torde vara uteslutet, att sådana förhållanden skulle kunna inträffa, att rätten kunde behöva tagas i anspråk, icke funnit sig böra avstyrka bifall till Kungl. Maj: ts proposition.”

Under åberopande av detta uttalande hade utskottet i det nu föreliggande utlåtandet hemställt, att Kungl. Maj: ts ifrågavarande proposition nr 254 måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade anmälts av herr *Wikström*, som yrkat avslag å Kungl. Maj: ts proposition.

Herr *Enhörning*: Herr greve och talman, mina herrar! Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet hemställer, att den rätt, som innefattas i detta bankoutskottsutlåtande, måtte medgivas till utgången av februari 1923. Utskottet hemställer också om bifall till den kungl. propositionen. För att emellertid utskottet skall kunna behandla de bägge motionerna — avgivna inom laga tid — hemställer jag, att kammaren ville prolongera hela den nu gällande lagen om guldinlösen till den 1 juli i år. Frågan kommer då åter upp på kamrarnas bord om några få dagar, och bliva vi då i stället i tillfälle att i all dess vidd diskutera frågan.

Jag hemställer alltså, herr greve och talman, att denna lag om fritagande av riksbanken från skyldigheten att inlösa guld i plants ävensom om suspendering av bestämmelsen om rätt att till myntverket inlämna

guld och därför erhålla myntat guld måtte prolongeras till den 1 juli innevarande år.

Ang. riksbankens skyldighet att inlösa guld m. m.
(Forts.)

Herr Strömberg, Otto: Herr greve och talman! Om jag uppfattade den ärade talaren rätt, var det endast för att de av honom framkomna motionerna skulle kunna behandlas i utskottet, som han begärde denna förkortning av tiden. Emellertid vill jag förklara, att motionerna komma att behandlas i fullt lagenlig ordning inom utskottet i alla fall, och då de egentligen icke beröra denna fråga, vet jag icke, om det är något skäl att bifalla hans yrkande.

Det ligger ju för närvarande så med nu förevarande fråga, att det tillstånd, som riksdagen givit Kungl. Maj:t att dispensera riksbanksfullmäktige från skyldigheten att köpa guld, icke på länge begagnats. Och ännu i denna stund har vem som helst rätt att bära guld till myntverket och få mynt i stället. Det är endast därför att det kan inträffa sådana omständigheter, som göra det önskligt för riksbanken att slippa denna skyldighet, som Kungl. Maj:t skulle få rätten att befria riksbanken därifrån. Jag vet icke, om något behov av att använda rätten skulle uppstå. Det är inte troligt, utan snarare tvärtom. Men man kan ju tänka sig, att det skulle kunna inträffa krig eller andra sådana omständigheter, då det vore nödvändigt att kunna få tillämpa en lag som den här ifrågasvarande.

För min del har jag ingen anledning att göra annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr Björnsson: Det förhåller sig nog icke så som den sista ärade talaren sade, att motionerna kunna behandlas ändå, om man med behandling menar saklig behandling och icke allenast formell behandling. Man bör naturligtvis taga saklig ståndpunkt till motionerna för att välja den ena eller den andra av de konsekvenser, som kunna följa av yrkandena i dessa motioner.

Det är ju ganska klart, att om riksdagen i dag skulle bifalla bankutskottets förslag i denna punkt, bankutskottet därmed fått det lagt på det sättet för sig, att det vid behandlingen av de motioner, som väckts i denna kammare av herr Enhörning och mig, måste säga, att utskottet genom sitt beslut att överlämna åt Kungl. Maj:t en fullkomligt fri rätt att bestämma angående våra sedlars inlösen med guld o. s. v. i själva verket överlämnat den frågan till Kungl. Maj:t. Det kan icke vara riksdagen värdigt att sedan på något sätt göra någon begränsning i denna rätt. Därmed har man i själva verket också avklippt möjligheten för sig att taga någon annan ståndpunkt till vårt myntväsen än den bankutskottet redan i dag tagit.

Jag skall icke gå in på frågan i detta sammanhang, men det förhåller sig, såsom framgår av debatten i det föregående ärendet, att det rör sig krafter i detta land, som vilja påverka vårt myntväsen åt olika håll, å ena sidan naturligtvis representanter för näringslivet, som anse att en inflation skulle väcka nytt liv i våra näringar, och å andra sidan

Ang. riksbankens skyldighet att inlösa guld m. m.
(Forts.)

personer som säga, att en inflation är en konstgjord stimulan, som visserligen hjälper för tillfället, men som gör det onda tills i morgon sjufalt värre. Det är klart, att om man står på den ena eller den andra ståndpunkten i denna fråga, måste man reglera myntväsendet på helt olika sätt. Det finns vidare även sådana, som mena, att vi skola akta oss för att med avsikt vidtaga en inflation, och som mena, att diskontosänkning vore det verksammaste medlet, som våra statsmakter hava i sin hand för att hjälpa näringslivet under rådande förhållanden. De hava påyrkat detta med all kraft. De anse det möjligt helt enkelt därför, att det visat sig möjligt för England och Amerika att sänka sitt diskonto. Men med pappersmyntfot tror jag icke att det går så lätt att komma underfund med vad som är möjligt eller icke, om man med "möjligt" menar det, som icke är fördärvligt för vårt penningväsen.

Det finns sålunda i själva verket så pass starkt skilda meningar om denna fråga, att jag tror, att det kan vara skäl, att bankoutsrottet redan av den anledningen tager ställning till dessa frågor på ett annat sätt än hittills. Men det finns säkert även ett ytterligare skäl för detta. Det har nämligen i den allmänna diskussionen framkommit förslag om att lösa frågan om sedelinlösningen med guld på olika sätt, och såvitt jag funnit, har bankoutsrottet hittills icke räknat med annan möjlighet än att helt och fullt återgå till guldmyntfoten i samma mening, som man använder då man talar om guldmyntfoten före kriget. Det finns utan tvivel andra metoder, som jag tror i varje fall äro förtjänta av en saklig diskussion. Om man icke vill omöjliggöra för bankoutsrottet att i anslutning till de motioner, som äro väckta, försöka få fram en saklig belysning i detta för hela vårt lands ekonomiska liv så oerhört viktiga spörsmål, tror jag icke, att man bör motsätta sig det förslag, som herr Enhörning kommit fram med. Jag tror tvärtom, att det är allt skäl att instämma i detta.

Jag skall för min del be att få anhålla om bifall till herr Enhörnings yrkande.

Herr statsrådet Thorsson: Herr greve och talman! Vid behandlingen av detta ärende, då det för någon tid sedan förelåg till kamrarnas omprövning, uttalade riksdagen sig för att båda de då föreliggande förslagen skulle utlöpa vid samma tidpunkt, den 15 maj 1922, så att man skulle kunna behandla de bägge ärendena i samband med varandra. Sedan herrarna nu hava behandlat och fattat beslut beträffande den föregående propositionen, komma herrarna nu och yrka, att man skulle skilja på dessa två saker och företaga en särskild behandling av guldinlösningsspörsmålet. Att den ärade talaren på Norrlandsbanken hävdar den uppfattningen, kan jag ju förstå i samband med hela hans åskådning i denna fråga. I den relation som Kungl. Maj:t i propositionen avgivit angående ärendets förbehandling står ju omnämnt, att industriförbundet just har gjort en framställning om att guldinlösningen skulle frigöras, d. v. s. att samtidigt som riksbanken skulle åläggas att lösa in guld vill man fritaga densamma från skyldig-

heten att lösa in sedlar med guld. Jag tror icke, att det är lyckligt, att spränga dessa ärenden i sär, utan jag tror, det synes mig lämpligast, att hålla dem tillhopa, liksom vi gjort förut. Om huvudfrågan finnas egentligen inga delade meningar i stort sett på något håll, d. v. s. här i riksdagen, de flesta önska att vi ju förr dess hellre kunna övergå till att införa guldmyntfoten. Men att då försöka taga detta steg i särskilda etapper, så att man sönderbryter frågan, som det tycks vara meningen, är jag verkligen litet tveksam om det är den rätta metoden. Då man skall övergå till guldmyntfoten, skall man enligt min uppfattning övergå till densamma fullt och helt, och det är från dessa utgångspunkter — om jag nu skall ge mig in på att diskutera en motion, som jag ännu icke läst men vars innehåll jag har sett refererat i pressen — som jag är litet betänksam emot att övergå till någon slags guldmyntfot med lägre procentsats än den vanliga. I det läge, vari vi nu befinna oss, vill jag icke räkna ett finger åt de spekulationer, som gå ut på att vi icke skola inlösa vår krona efter det gamla värdet. Vi skola först hava saken riktigt utklarad, innan vi ge oss in på det resonemanget.

Som saken nu ligger, kan jag för min del icke finna annat än att det nu är lyckligast, att när kammaren redan fattat beslut i *en* fråga, kammaren även fattar beslut i den *andra*. Det riktigaste är, så vitt jag förstår, att kammaren följer vad utskottet här har uttalat och sålunda tar båda förslagen på samma gång.

Herr Strömberg, Otto: Gentemot den ärade talaren på Älvsborgslänsbanken skulle jag vilja framhålla, att ett bifall till utskottets förslag visserligen icke innebär de följder, han i sitt yttrande gjorde gällande, skulle uppkomma därav, åtminstone så vitt jag kan förstå. Då Kungl. Maj:t i enlighet med nyss av kammaren fattade beslut går att bestämma, huruvida befrielsen för riksbanken att inlösa sina sedlar med guld skall fortfara eller ej, kommer givetvis Kungl. Maj:t därvid att noga överväga alla på frågan inverkande omständigheter. Om motionerna innehålla några synpunkter, som utskottet anser böra beaktas, kommer Kungl. Maj:t naturligtvis också att göra ett sådant beaktande. Då Kungl. Maj:t sålunda har full frihet att taga all den hänsyn till vad dessa motioner innebära för att ställa frågan i annat läge än hittills skett, och då det av motionärerna avsedda ändamålet blir fullständigt tillgodosett även med ett bifall till utskottets förslag, yrkar jag fortfarande bifall till detsamma.

Herr Björnsson: Jag tror icke, att vare sig jag eller herr Enhörning lyckats klargöra innebörden av det förslag, vi här framställt. Det innebär endast att man i dag skulle begränsa giltighetstiden för den provisoriska lag, som giver Kungl. Maj:t rätt att suspendera lagen om vårt myntväsende. Det innebär endast, att denna giltighetstid till en början begränsas till 1 juli i år, och det bleve sedan ett utomordentligt lämpligt tillfälle för bankoutskottet, om bankoutskottet icke finner anledning att ändra sin ståndpunkt, att föreslå riksdagen, att denna giltighetstid utsträcker från den 1 juli detta år till den 1 mars näst-

Ang. riksbankens skyldighet att inlösa guld m. m.
(Forts.)

Ang. riksbankens skyldighet att inlösa guld m. m.
(Forts.)

kommande år. Det är således ingenting annat än en rent formell åtgärd, som vi sätta i fråga, vilken skulle hålla frågan öppen för bankoutskottet men icke på förhand binda dess handlingsfrihet. Jag tycker man icke rimligen bör sätta sig emot en sådan åtgärd som denna, som så livligt förordas av motionärer med diametralt motsatta synpunkter. Jag tror icke, att den på något sätt skulle försvåra handhavandet av vårt myntväsende, och jag ber därför att ånyo få yrka bifall till herr Enhörnings framställning.

Herr Enhörning: Liksom herr statsrådet måste jag också säga, att jag skulle finna det lyckligt för vårt land, om man nu kunde övergå till guldmyntfot, men jag inser till fullo, att tiden för denna övergång icke ligger så nära, som man på åtskilliga håll velat förutsäga. Vårt näringsliv skulle komma i ett beklagligt och mycket ömtåligt läge, om vi nu skulle fatta ett dylikt beslut. Vi skulle — om vi togo ett dylikt steg — bliva utav icke allenast med våra utländska tillgodohavanden utan även med vårt guld i ett raskare tempo än vi någonsin sett maken till. Nu är det ju så, att mitt yrkande innebär ett formellt beslut och jag hoppas, att kammaren skall gå med därpå för att herr Björnssons och min motion kunna behandlas av såväl utskottet som kammaren. Skulle kammaren ändock fatta definitivt beslut i frågan i dag, är möjligheten helt och hållet avklippt att yttra oss med utsikt till något resultat sedan utskottet behandlat motionen, och därför yrkar jag fortfarande, herr greve och talman, bifall till min hemställan.

Herr statsrådet Thorsson: Herr greve och talman! Jag anhåller att få göra den lilla bemärkningen till de båda sista talarnas anföranden, att det visserligen är sant, att detta ärende kan komma upp till behandling en gång till, men jag är icke riktigt säker på, om det då föreligger ett förslag från bankoutskottet, som tillfredsställer vad jag ifrågasätter här i propositionen, och därför är jag tveksam att gå med på att detta ärende skall lösas på det sätt, som de båda talarna föreslagit. Herr Enhörning anförde att bankoutskottet är oförhindrat att ingå till riksdagen med en ny framställning i samma ärende som den kungl. propositionen innebär, men om bankoutskottet icke gör denna framställning, har riksdagen, såvitt jag kan bedöma, fattat beslut i denna fråga och på det sättet besvarat proposition att riksdagen medgivit det av Kungl. Maj:t begärda bemyndigandet ändrat till den 1 juli 1922. Det här är ett bemyndigande, som Kungl. Maj:t bör hava för att, sedan herrarna fattat beslut i sedelfrågan, kunna utnyttja även efter den 1 juli 1922 intill dess nästa riksdag sammanträder. Från den synpunkten måste jag, herr talman, fortfarande framhålla att, när kammaren icke återförvisat det föregående ärendet, utan fattat beslut i det, följer såsom en konsekvens, att kammaren också bör fatta beslut i det här ärendet, så att Kungl. Maj:t icke är utesluten från möjligheten att handla, om så skulle erfordras.

Herr Björnsson: Herr talman! Jag ber om ursäkt, att jag

tager upp kammarens tid, men ehuru jag kan förstå av budskapet att det ej är välkommet, är jag nödsakad säga ett par ord för att bemöta herr statsrådet och chefen för finansdepartementet.

Ang. riksbankens skyldighet att inlösa guld m. m.
(Forts.)

Herr statsrådet ställde sig tveksam, huruvida det var möjligt att lösa myntfrågan på det sätt, de båda motionärerna önskade. Men jag skall be att få säga, att det är absolut omöjligt, ty jag tror, att båda motionärernas önsknings gå alltför mycket i sår. Vad jag skulle vilja säga det är att, då herr statsrådet grundade sin tvekan på farhågan att bankoutskottet icke i rätt tid, medan riksdagen var samlad, skulle komma in med förnyad framställning, så tror jag, att det är att för mycket underskatta bankoutskottets uppfattning om vad saken gäller. Vill bankoutskottet nu förorda en rätt för Kungl. Maj: t intill den 1 mars nästa år, är det påtagligt, att, om riksdagen av formella skäl i dag beviljar denna rätt till den 1 juli i år, måste naturligtvis bankoutskottet komma tillbaka med ett förslag, som tillfredsställer herr statsrådet.

Herr *Enhörning*: Jag vill endast till herr statsrådet säga, att herr statsrådet "bör ej fruktan bära", utan i stället följa mig "en timme blott" till utskottet, som åter skall behandla såväl den kungl. propositionen som de tvenne i konstitutionell ordning avgivna motionerna, vilka eljest bliva hängande i luften, på grund därav att utskottet redan innan motions-tidens utgång behandlat den kungl. propositionen.

Här ha vi nöjet i kammaren se bankoutskottets ärade ordförande, och dessutom sitter här i kammaren bankoutskottets vice ordförande, och jag tvivlar icke på att de båda brinna av iver att tillmötesgå Kungl. Maj: ts önsknings i detta fall och upptaga frågan till förnyad behandling.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på det nu ifrågavarande utlåtandet yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock, av herr *Enhörning*, att samma hemställan skulle bifallas med den ändring, att i den föreslagna lagens promulgationsstadganden orden "den 1 mars 1923" utbyttes mot "den 1 juli 1922".

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden samt förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Enhörning* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 38, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang. riksbankens
skyldighet att inlösa
guld m. m.
(Forts.)

Vinner Nej, bifalles herr Enhörnings under överläggningen framställda yrkande.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 76;
Nej — 47.

Herr *Johansson, Johan Bernhard*, väckte en motion, nr 171, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 27 maj 1921 om tillfälliga åtgärder till förekommande av skövling av skog å fastighet i enskild ägo.

Motionen hänvisades till jordbruksutskottet.

Herr *Sederholm* avlämnade en av honom m. fl. undertecknad motion, nr 172, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område m. m.

Denna motion hänvisades till behandling av lagutskott.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nya byggnader för folkskoleseminariet i Linköping;

nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av bergsskolorna i Filipstad och Falun; samt

nr 139, i anledning av Kungl. Maj:ts under sjätte huvudtiteln gjorda framställningar om anslag till utförande av vissa fiskehamnar jämte i ämnet väckta motioner.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 12, i anledning av väckta motioner om ändringar beträffande riksdagens budgetsbehandling m. m.;

nr 13, i anledning av väckta motioner angående ändrade bestämmelser rörande statsrevisionen m. m.;

nr 14, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående riksdagsarbetets förläggande till en höst- och en vårsession;

nr 15, i anledning av väckt motion om ändring av § 55 i riksdagsordningen; och

nr 16, i anledning av väckt motion om införande i riksdagsordningen av viss bestämmelse rörande motion;

statsutskottets utlåtande nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av löneförhållanden vid statens uppfostringsanstalt å Bona m. m.;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 35, i anledning av väckt motion om en tillfällig omsättnings-skatt; och

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa inrikes postavgifter ävensom i ämnet väckta motioner;

bankoutskottets memorial:

nr 39, i anledning av kamrarnas återremiss av bankoutskottets memorial nr 17 med förslag angående avlöning för tjänstemän och vaktbetjante hos riksdagens kamrar och utskott;

nr 40, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande punkt 2:o a) av bankoutskottets utlåtande nr 33, angående vissa framställningar rörande pensioner och understöd; samt

nr 41, angående instruktion för nästa riksdags bankoutskott;

första lagutskottets utlåtande nr 20, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tiden för företagande av rannsakning med häktad, dels ock väckt motion med förslag till lag angående polisundersökning i brottmål samt häktning m. m.; ävensom

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ansvarighet för skada i följd av luftfart; och

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om luftfart.

Justerades protokollsutdrag för denna dag.

Då alla ärenden på föredragningslistan blivit behandlade, medgav nu kammaren på framställning av herr talmannen, att de anslag, som utfärdats till sammanträdets fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 3,20 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.

Fredagen den 12 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 3 e. m.

Justerades protokollen för den 6 och 9 innevarande månad.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 148, i anledning av Kungl. Maj: ts proposition angående fortsatt befrielse för riksbanken under viss tid från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld; och

nr 149, i anledning av Kungl. Maj: ts proposition med förslag till lag angående rätt för Konungen att i vissa fall inställa tillämpningen av 10 § andra stycket i lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897 och av § 9 i lagen om rikets mynt den 30 maj 1873.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 150, till Konungen i anledning av väckt motion om ändring i 13 § 2 mom. i lagen angående tillsättning av prästerliga tjänster.

Anmälades och godkändes sammansatta stats- och första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 151, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj: ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 8 kap. 3 § rättegångsbalken m. m., dels ock i anledning därav väckta motioner.

Upplästes och godkändes ett uppsatt förslag till skrivelse till Konungen med anmälan om de ledigheter inom kammaren, som skulle fyllas innan nästa lagtima riksdag.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 152, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förändring av professor C. Wimans personliga professur till en ordinarie professur i paleontologi och historisk geologi m. m.

Anmälades och bordlades

bankoutskottets utlåtande nr 46, i anledning av väckt motion angående avlöningen för tjänstemän och vaktbetjante hos riksdagens kamrar och utskott;

första lagutskottets utlåtande nr 21, i anledning av väckt motion om upphävande av 18 kapitlet 13 § 2 momentet strafflagen; samt

jordbruksutskottets utlåtande nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av ett statsstuteri i samband med Flyinge hingstdepå ävensom två i ämnet väckta motioner.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtanden nr 12—16, statsutskottets utlåtande nr 68, bevillningsutskottets betänkanden nr 35 och 36 samt bankoutskottets memorial nr 39.

Vid föredragning av bankoutskottets memorial nr 40, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande punkt 2:o a) av bankoutskottets utlåtande nr 33, angående vissa framställningar rörande pensioner och understöd, godkändes den i detta memorial föreslagna voteeringspropositionen.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran bankoutskottets memorial nr 41, första lagutskottets utlåtande nr 20 samt andra lagutskottets utlåtanden nr 18 och 19.

Herr förste vice talmannen erhöll på begäran ordet och yttrade: Jag får hemställa, att kammaren måtte besluta, att ärendet nr 9, bankoutskottets memorial nr 39, i anledning av kamrarnas återremiss av bankoutskottets memorial nr 17 med förslag angående avlöningen för tjänstemän och vaktbetjante hos riksdagens kamrar och utskott, skall uppföras sist bland tvenne gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölles.

Herr *Lindhagen* väckte en motion, nr 173, i anledning av Kungl. Maj: ts proposition med förslag till lag om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område m. m.

Motionen blev på begäran bordlagd.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3,13 e. m.

In fidein

A. v. Krusenstjerna.
